БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1955 ИЮНЬ 2 ЧЕТВЕРГ № 111 (3350)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның чазак төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар дугайында дыннадыг (1 арын).

Бетон болгаш демир-бетон талазы-биле Бүгү-эвилел конференциязы (1 арын).

ЧУРТТУҢ ХОВУЛАРЫНДА (1 арын).

Ийиги тускай эртемни чедип алыр дээш (1 арын).

Т. Бегзи. — СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин күүседир дээш демиселде (2 арын).

П. Стодоля. — Хоорайның профевилел организацияларының ажылын бедик деңнелче (2 арын).

РАЙОННАР СОЛУННАРЫНЫҢ АРЫННАРЫНДАН (2 арын).

АГРОНОМНУҢ СҮМЕЗИ. Е. Скороспешкина.—Рассадалыг культураларны тарып олуртурунуң агротехниказы (3 арын).

Х. Чүргүй-оол.—Тудутжуларның чөвүлел хуралы (3 арын).

С. Алеет. — Колхоз даргазы (3 арын).

Н. Пастухов. — Азия болгаш Африка чурттарының конференциязы (4 арын).

Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле улустар аразының конференциязын белеткээр талазы-биле КНО-нуң консультативтиг комитединиң сессиязының доозулганы (4 арын).

ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫ

Бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйының улам ыңай хөгжүлдезинин үндезини аар үлетпүрү болгаш социалистиг көдээ ажыл-агыйны үндезин көдүрер дугайында СЭКП ТК-ның сөөлгү пленумнарының болгаш Совет чазактың шиитпирлерин совет, улус улуг хайныышкынныг боттандырып турар. Ылаңгыя чуртка мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш демисел көдээниң бүгү ишчилериниң ортузунда онза калбарган.

Ол улуг болгаш харыысалгалыг сорулгаларны амыдыралга бүрүн күүседир дээш чон ортузунга организастыг ажыл чорударынга чер-чер Советтериниң чанында тургустунган доктаамал комиссиялар улуг рольду ойнаар ужурлуг. Ол комиссиялар чер-чер Советтериниң бирги сессияларынга ажыл-агыйның, культураның тус-тус кол алырларының аайы-биле бадылатырып тургустунар. Бирги сессия комиссияның кежигүннерин болгаш даргазын сонгуур.

Комиссияның даргазы хамаарышкан күүскому болгаш дуржулгалыг ажылдакчылар-биле сүмележип алгаш, чорудар ажылының квартал планын чогаатказ, комиссияның бирги хуралынга бадыладыр, аңаа комиссияның секретарын сонгуур, оон дугайында тускай протоколду үндүрер ужурлуг.

Бо күүседир ужурлуг ниити чурумну бистиң областың чамдык көдээ, район, суур Советтери сагывайн, чүгле бирги сессияга комиссиялар тургузуп каары-биле кызыгаарланып турар. Оон уламындан хөй-хөй доктаамал комиссиялар ам-даа боттарының хүлээлгезин күүседиринче кирбээн. Ылаңгыя Барыын-Хемчиктиң район Советиниң, Өвүр районнуң Хандагайты көдээ Советиниң чамдык доктаамал комиссиялары ам-даа ажыл планы чок, секретарын безин сонгуп албаан.

Доктаамал комиссияларны тургузарының мурнунда оларның составын кичээнгейлиг өөренип көөр, аңаа тус-тус адырларның ажылын эки билир, кызымаккай, инициативчи депутаттарны киирер херек. Ындыг турбуже бо херекти Эрзин районда Бай-Даг, Эрзин көдээ Советтери шын өөрүп шиитпирлээн. Бай-Даг көдээ Советтиң кадык камгалал, Эрзин көдээ Советтиң санхөө талазы-биле доктаамал комиссияларының даргаларынга ук ажылдарны шуут кылып турар кижилерни киирген. Ынчангаш ажыда четпестерни ханызы-биле илереткеш, хыналаларны эрелгей, кырыы-биле чорудар чоруктар болуп турар. Ужуру болза, ук комиссияларны ол ажылдар талазы-биле дорт хамаарылга чок кижилер даргалаар ужурлуг.

Доктаамал комиссиялар ажыл-херекти коллегиалдыг байдал-биле көөрүнге оларның эрттирер ужурлуг хуралдары чугула ужур-дузалыг. Комиссиялар хамаарышкан адырларының ажылын ханы өөренип, хынап көргеш, оон түннелин боттарының хуралдарынга чугаалажыр. Комиссия чугула деп көргенде, хамаарышкан адырының ажылдакчыларының информациязын бодунуң хуралынга дыңнаар эргелиг болгаш ажылды экижидеринче угланган хемчегларни ажылдап кылыр.

Ынчалза-даа доктаамал комиссиялар шиитпирлер үндүрер, «дагзыр» эрге чок. Мону үрээр чорук бистиң чамдык Советтеривисте бар. Эрзин районнуң Эрзин көдээ Советиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле комиссиязы «сумуда бижиктп билбес болгаш биче билир чорукту узуткаар лугайында» айтырыгны көргеш, районо эргелекчизинге «дагзып» турар шиитпир үндүрген. Доктаамал комиссиялар болза, Советтериң шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларын холгаарлавас, чүгле оларга дузалаар немелде күш болурун утпас херек.

Доктаамал комиссиялар кандыг-бир ажылды хынап тура, ында четпестерни илереткеш, ол дугайында хемчег алырыы-биле хамаарышкан Советиниң күүскомунга болгаш сессияга саналын киирер ужурлуг. Комиссияларның киирген саналын Советтер саадатпайн, эң кыска хуусада шиитпирлээр хүлээлгелиг. Доктаамал комиссияның киирген саналын сессияга көрген болза, ынчаарда комиссияның даргазы эдеринчи илеткел кылыр ужурлуг.

Бо чурум база-ла үретинип турар фактылар бисте бар. Барыын-Хемчиктиң район Соведи бо чылдың апрель 15-те болган ийиги сессиязында сан-хөө айтырыын чугаалажып тургаш, бо талазы-биле доктаамал комиссиязының эдеринчи илеткелин албаан.

Доктаамал комиссияларның отчёдун, эдеринчи илеткелдерин чүгле сессияларга дыңнап болурун болгаш оларга даалгаларны чүгле сессиялар бээрин утпас херек. Ындыг турбуже, бистиң көдээ Советтериис ону хажыдып, комиссияларның отчёттарын, илеткелдерин күүскомнарга дыңнап, оларны дагзып турар таварылгалар бар. Ындыг фактылар Тес-Хем районда Чыргаланды, Эрзин районнуң Нарын көдээ Советтеринге турган. Ол дээрге, комиссияларның ролүн кудулатканы, олар боттары ажылдаар чоруун кызыгаарлааны болур.

Чер-чер Советтериниң доктаамал комиссиялары сессияларның болгаш күүскомнарның үндүрген шиитпирлериниң күүседезин организастаар хүлээлгелиг. Советтер ажылында кандыг-даа айтырыг кайы-бир комиссияга ыяавыла хамааржыр. Бир эвес сессияга кадык камгалалының дугайында айтырыг чугаалашкан болза, Советтиң күүскомунуң секретары сессияның үндүрген шиитпиринден күүседир ужурлуг хемчегларни үшта бижээш, күүседир хуусаазын айыткаш Советтиң кадык камгалал талазы-биле комиссиязынга бээр ужурлуг. Комиссия күүселдени организастааш, бодунуң информациязын күүскомга айыткан хуусаазында киирер. Ынчаар кылырга, шиитпирниң күүселдези хандыртынар.

Чер-чер Советтериниң сорулгазы болза, боттарының доктаамал комиссияларын организастап тургузарында, оларның ажылында четпестерни дүрген узутказры, партияның болгаш чазактың үндүрген шиитпирлерин массага чедирер, оларның боттанылгазын чедип алыр дээш ажылчы чоннар ортузунга улуг организакчы ажылды чорудар херекке оларның ролүн бедидери болур.

Доктаамал комиссияларның ажылы эки-жээн, оларның ролю улгаткан тудум-на чер-чер Советтериниң мурнунда салдынган ажыл-агый, культура тургузуушкунуның сорулгалары улам чедиишкинниг күүсетинер.

Бетон болгаш демир-бетон талазы-биле Бүгү-эвилел конференциязы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында тулуг хөрөөнің талазы-биле күрүне комитединиң болгаш ССРЭ-ниң тулуг үлетпүрүнүң эртем-техниктиг ниитилелиниң чыылдырганы бетон болгаш демир бетон талазы-биле Бүгү-эвилел конференциязы май 30-де Москвага Эвилеллер Бажыңының колонналарлыг залында ажыттынган.

Конференцияның ажылында 1800 ажыг кижи киржип турар. Оларның аразында эвилел болгаш республикалар министерстволарының төлээлери, тудугнуң төлевилел болгаш эртем-шинчилел организацияларының удуртукчу ажылдакчылары, бүдүрүлгелерниң директорлары, кол инженерлери болгаш чаартыкчылары, эртемниң база техниканың ажылдакчылары бар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы В. А. Кучеренко конференцияны ажыткан. Конференцияның эң чугула ужур-дузазын ол бодунуң эге сөзүнге демдеглээн.

«Тудугга ажыглаары-биле эптеп алыр демир бетон конструкцияларының болгаш кезектериниң бүдүрүлгезин сайыралыр дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалының күүселдезинин дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында тулуг хөрөөнің талазы-биле күрүне комитединиң даргазының оралакчызы В. В. Бургман илеткел кылган.

ССРЭ-ниң тулуг материалдар үлетпүрүнүң Министерствозунуң коллегия кежигүнү Ф. Г. Садовскийниң «Эптеп алыр демир бетон конструкцияларның база кезектериниң үлетпүрүн хөгжүдериниң оруктары болгаш оларны камналгалыг бүдүрериниң методтарын шилиири», доцент Б. Я. Понастың «Эптеп алыр демир бетон конструкцияларны болгаш кезектерни бүдүрериниң база ажыглаарының камналгазының кол айтырыглары», техниктиг эртемнерниң доктору профессор В. В. Михайловтың «Демир бетон конструкцияларның моон сонгааргы хөгжүлдезинин кол угланыышкыннары», техника эртемнериниң доктору профессор Б. Г. Скрамтаевтың «Бетон технологиязының байдалы болгаш чоокку чылдарда ону хөгжүдериниң оруктары», РСФСР-ниң тулуг материалдар үлетпүрүнүң министриниң оралакчызы А. С. Болдыревтиң «Эптеп алыр демир бетон конструкциялар болгаш кезектериниң бүдүрүлгезин эки шынарлыг үүлдер-биле хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында», тудугга болгаш орукка ажыглаар машиналар тудуунуң министриниң оралакчызы Б. К. Ростоцкийниң «Эптеп алыр демир бетон конструкцияларны болгаш бетонну база демир бетоннарны кылыр ажылдарга ажыглаар чаа машиналар» деп илеткелдерин конференцияның киржикчилери май 30-де дыңнаанар.

(СЭТА).

Верхне-Карабах каналының бирги ээлчээ

БАКУ. Азербайджанда эң улуг гидротехниктиг тудуушкун болур Верхне-Карабах каналының бирги ээлчээ май 29-та ажыглалда кирген. Мингечаурнуң гидротехниктиг каттышкан чери чоокта чаа-ла республиканың хоорайларынга болгаш суурларынга чиик өртектиг энергияны берип турган, а ам аныяк далайның сугларын колхозчу шөлдерже угландыра берген.

Верхне-Карабахтың каналын бүгү чурт туткан. Чер үттээр күчүлүг техниканы, машиналарны болгаш херекселдерни Уралдың болгаш Украинаның, Поволжьеннин болгаш Алтайның заводтары, чурттуң онон хоорайлары берген. Чээрби хире националдарның төлээлери азербайджаннар-биле хол-холдарындан туттунчуп алгаш, кур болгаш эвээш суггаттыг шөлдерни үүштеллир суггарар дээш Кура-Арак чавызының делгем ханы шөлүнге Каналды казып кылганнар. Демир бетон конструкцияларны болгаш кезектерни буга тудуунга калбаа-биле ажыглаан чорук гидротехниктиг дериишкиннерниң шынарын экижидер болгаш акша хөрөнгини камнаар арганы берген. Каналдың бирги ээлчээнин шугумунда сес миллион кубометр ажыг чер кастынган болгаш 150 хире нарын дериишкиннер тургустунган.

Каналга хөй кижи киржикчилиг митинг болган. Азербайджанның компартиязының Төп Комитединин, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Азербайджан ССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң өмүнээзинден республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Г. Рагимов тудугжуларга байыр чедирген. Тудугнуң болгаш колхозчу шөлдериниң мурнакчылары чүве чугаалаары-биле индирге үнүп кээп турган.

Евалах районунда апрельдиң 28-зи аттыг колхозтуң звено удуртукчузу ССР Эвилелиниң Дээди Совединин депутады Гилас Вердиевна Азербайджанның көдээ ажыл-агыйын хөгжүдер дугайында үргүлчүүң сагыш салыышкыны дээш республиканың колхозчу тараачыннарының мурнундан СЭКП Төп Комитединге болгаш Совет чазакка ханы өөрүп четиргенин илереткен.

—Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай көдүрериниң хөрөөнге, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң даалгаларын хуусаа бетинде күүсеериниң хөрөөнге бодувустун бүгү күштеривисти бээр бис—деп ол чугаалаан.

...Каналдың хаалгазын ажыдарының байырлалдыг үези. Боздаг даан бир километр ажыр өттүр үттөөн өдүгден суг улуг дааш-шимээн-биле бетондан кылган улуг бугаже чалгый берген.

Каналдың эриин дургаар Евлах, Халданск, Бардин, Мир-Башир суурларының болгаш өске-даа районнарның чурттакчылары чыылган турган.

Петтер-Чай хемге чедир кирип чыдар алдаң километр узун дуртуг суггарылга бугазының бирги ээлчээ Карабах ховузунуң колхозчу шөлдерин байлак суг-биле хандырар.

(СЭТА).

Чурттуң ховуларында

ЧКАЛОВ. Областың тараажылары бир миллион гектар чинге тараа тарыырын шиитпирлээн, бо болза эрткен чылдазындан үш ажыг катап хөй. Олар боттарының хүлээлгезиң күүсеткен. Элбек чаъс тарылганың өзеринге эки байдалды тургускан.

ЧЕРКАССК. Черкасс автономнуг областың колхозтары кукуруза тарылгазының планын ажыр күүсеткен, ону дөрбелчин-уяланчак арга-биле чоруткан. Ховуларга ийи угланыышкынныг механизастатынган болбаазырадылганы калбартып чоруткан.

КАМЧАТКАДА ПЕТРОПАВЛОВСК. Суур тейлериниң кырында хар часкы хүннүң хөреңнге чайыннанып чыдар, ынчаарга хем шыналаларында тарылга ажылдары эгелээн. Елизов, Мельков, Усть-Камчатка районнарының колхозтары эрте тарыыр тараа культураларының баштайгы чүсчүс гектарларын тараан болгаш картофель олуртурун дөрбелчин-уяланчак аргабиле эгелээн.

Камчатканың көдээ ажыл-агый ишчилери тарылга шөлдерин 200 хуу калбартып турар. Кукурузаны бир дугаарында тарыыр, аңаа 400 гектар хире черни тускайлаан.

ВОРОНЕЖ. Областың колхозтары кукурузаны 224 муң гектарга тарып, планын 8 муң гектар ажыр күүсеткен. Оон тарылгазы үргүлчүлеп турар. Чаа үнүп эгелээн тарылга ажылдың бедик шынарын хөреченлеп турар.

Тарымал тоорук болгаш чигир свёклазының тарылгазын база-ла чедиишкиниг доосканы.

ФРУНЗЕ. Киргиз ССР-ниң колхозтары болгаш совхозтары чазын тарыыр культураларның планын ажыр күүсеткеннер.

Агаар бойдустуң байдалы үүштерниң хөгжүдүрүнге бүгү черлерде таарымчалыг болуп турар. Чазын чашкан кызылтас массалыы-биле үнүп эгелээн. Ош области күзүн тараан кызылтас баш тыртып турар. Кукурузаны өстүрүп тарыырынга улуг кичээнгей салдынган. Оон тарылгазы 10 катап өскен болгаш 100 муң гектар ажып турар. Кукуруза суггаттыг шөлдерге тарытынган, ынчангаш оортан бедик дүжүттү алыры хандыртынып турар.

Эки ажаалгалыг болганы-биле хөвең үнүжү дески эгелээн. Хөвең бир-ле дугаар бүгү шөлдерде дөрбелчин-уяланчак аргабиле болгаш кызыы одуругландыр тарытынган.

БУРГАН. Областың колхозтары болгаш совхозтары часкы тарылганың планын эрткен чылга деңнээрге 5 хонук мурнап 101,7 хуу кылдыр күүсеткен. Ховуларның ажыл-ишчилери кур болгаш курукан черлерни чедиишкиниг шиңгээдип албышаан, чазын чажар культураларны эрткен чылга деңнээрге 426 муң гектар хөй тараан. Бир-ле дугаар 128 муң гектар шөлдерге Т. С. Мальцевтиң методун өзугаар аңдартынмаан, дискалап каан черге кызылтасты чажып тараан.

Дөрбелчин-уяланчак арга-биле 108 муң гектар кукуруза тарытынган. Ону чайын болгаш күзүн аңдарган шөлдерге тараан.

Колхозтар болгаш совхозтар пландан артыкка тараа тарылгазын үргүлчүлеп турар.

ОМСК. Омск областың тараажылары чазын тарыыр кызылтас планын күүсеткен. Тарылга үргүлчүлеп турар. Колхозчулар болгаш МТС-териң, совхозтарның механизаторлары кукуруза тарылгазын дүрген доозар дээш демисежип турар. Кукурузаны пландан ажыр тарып турар «Тиилелге», «Сибиряк», «Розовский» деп чаа совхозтарның ажыл-ишчилери бо хүннерде онза шылгарап турар.

(СЭТА).

Партияның кыйгырыы-биле—колхозтарже

Хөжүдап турар колхозтарны удуртукчу кадрлар-биле быжыглаар дугайында СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың кыйгырыын изии-биле хүлээп албышаан, бистиң областан дыка хөй кижи колхозтарга ажылдаар күзелин илереткен. Чоокта чаа Кызылга колхозтарга ажылдаар белүк ажылдакчыларның үш неделя хуусаалыг өөредилгези доозулган. Ам олар Красноярск крайның колхозтарынче экскурсиялап чоруурлар.

Чурукта: колхозтарже ажылдаар күзелин илереткен белүк ажылдакчылар. Оң талазындан солагай талазынче: М. Мирчин, М. Мөмбей-оол, И. Шустов, К. Тамбар, С. Мучаев, М. Петренко, Т. Норбу, М. Каваа-Сарыг болгаш М. Хорлугоол.

Фото. С. Феоктистовтуу.

Ийиги тускай эртемни чедип алыр дээш

Бо чылдың эгезинден эгелеп Кызылдың башкы институдунга ийиги тускай эртем (күш-культура талазы-биле) чедип алыр курстуң кичээли эгелээн. Курстун кичээли неделяда ийи удаа чоруп турар болгаш тускай эртемни чедип алыры-биле 26 студентилер өөренип киргеннер. Институтта күш-культура башкылары В. Гришев болгаш Л. Давыдова олар курстуң кичээлдерин чорудуп турардар.

Бо өөредилге чылында практиктиг кичээлдерни чорударын башкылар бистерге баш удур сагындырган. Янзы-бүрү практиктиг кичээлдерни өөренип эртип турувуста дыка солун болгулаан болгаш күш-культура спортка бистериң ынакшылывысты улам күштелдирген. Кышкы кичээлдерге хаактың янзы-бүрү техниказын Давыдованың өөреткени болгаш коньканың техниказын Грипевтин өөреткени дыка солун болгулаан. Ол кичээлдерге 5—7 класстарның күш-культура болгаш спортка таарышкан янзы-бүрү оюннарын өөренип, өөреникчилерни күш-культура талазы-биле чурум чыскаалга кижизидерин болгаш оон-даа өске дыка хөй үүлдерни биске өөредип турар.

Курстуң кичээлдеринге студентилерден Ордов, Бады-Саган, Скобеев, Крайнова, Сухаровлева, Жляникова болгаш өскелер-даа улуг сонуургал-биле өөренип турарлар.

Ону доскаш 5—7 класстарга күш-культура башкылаар эргени алыр бис.

М. ООРЖАК.

—⊙—

Дөртку улдуңнуң түңнели

Эрзин районнуң Нарын чеди чыл школазының I-II-III болгаш белеткел класстары 1954—55 өөредилге чылын эки түңнелдиг доозуп, өөредилге шынарын 90 ажыг хуу күүсеткеннер.

Өөреникчилерниң иштинде кончуг эки демдектерге өөренип, чурум-сагылгалыг болганнар хөй. Чижээ, белеткел класындан — Бинза, Самбуу, ийиги класстан Базыр Банмыжы олар тергиннер болуп шылгараанар. Ол-ышкаш Калингоол Ойна, Тамара, Марзи, Байыр-оол, Өлзеймза болгаш өске-даа өөреникчилер чыл дургузунда чүгле эки, кончуг эки демдектерге өөренип келгеннер.

Эки өөредилгиг болган өөреникчилерни өртектиг белектер-биле тус-тус шаннаан.

—⊙—

Аныяк талантыларның көргүзүү

ВЛКСМ ТК-ның, ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң болгаш РСФСР-ниң Чыргыышкын министерствозунуң организастаны-биле уругларның чогаалыкчы ажылының 9-ку Бүгү-эвилел делгелгези чоокта чаа Москвада ажыттынган.

Ында 16 эвилелдешкен республикаларның бүгү школачыларының, пионерлериниң янзы-бүрү темаларга чураан чуруктары, ыяштан чазап кылган кылымалдар, скульптуралар, аргып, даарап кылган үүлдер дээш оон-даа өске хөй янзы уран-шевер нарын кылымалдарын делгелгеде көргүскен.

Ылаңгыя аныяк чурукчуларның чуруп кылган үүлдери дыка солун. Оларның ол чуруктарының темалары хөй янзы: биетиң чуртувустуң улустарының найыралы болгаш оларның тайбың дээш демисели, гидроэлектростанцияларның тудуглары, кур черлерни аңдарып турары, бойдустуң каас-чараш чурумалдары совет школачыларның өөредилгезиниң болгаш күш-ажылынга хандыкшылының дугайында. Аныяк чурукчулар боттарының ажылдарын эң эки кылдыр чуруп көргүзүп турар.

Ол делгелгеде Кызылдың № 2 школазының өөреникчизи Салчак Макарның «Сиген кезиишкини» деп чуруу аңаа келген бүгү-ле көрүкчүлерни онза кайгадып, магададып турар. Аныяк тыва чурукчу бодунуң ажылының композиязын шын шилип, чүүл-бүрү өңнүг будуктарны шын холуп тургаштың төрөөн крайының магалыг чараш бойдус чурумалын тода көргүзүп шыдааны көрүкчүге онза магаданчыг.

Бо делгелгеге Тыва автономнуг областың школачыларының болгаш пионерлериниң ажылдарын бүрүнү-биле киришпирип, организастаан чүве болза, Салчак Макарның чуруу ышкаш эки чуруктарны болгаш өске-даа шевер кылымалдарны тыва уруглар делгелгеге хөйү-биле көргүзүп болурунуң бүгү-ле аргалары бар турган.

—⊙—

Ясли ажыттынган

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артелинде ясли ажыттынган.

Ясли эки деритиннеп, ында ам 40 ажыг колхозчу иелериниң уруглары хаара тутпаан. Күш-ажыл кылып шыдаар чаш уругларлыг иелер колхоз будүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларында ажылдап эгелээннер.

Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның чазак төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар дугайында

Д Ы Н Н А Д Ы Г

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң чазак төлээлериниң болгаш Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының чазак төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар 1955 чылдың май 29 болгаш 30 хүннеринде Бриони ортулукта үргүлчүлээн.

ССРЭ болгаш ЮФУР-нуң аразында харылзаалар айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуннары чугаалажыышкыннар үезинде бот-боттарын билчириниң ёзузу-биле уламчылаан.

Май 29-та ССРЭ-ниң чазак төлээлери югослав төлээлер-биле кады Бриони ортулукту эргип, оон солун көрүштүг үүлдери-биле танышканнар.

Май 30-де совет төлээлер болгаш оларның чөвүлекчилери ийи чурттарның сонуургалдыг айтырыгларының дугайында югослав төлээлер болгаш оларның чөвүлекчилери-биле ужуражыышкыннар кылган.

Ол-ла хүн Н. С. Хрущев болгаш Н. А. Булганин олар И. Броз-Тито-биле кады «Подгорка» деп катерге олуруп алгаш, Истрияның эриинде Пула болгаш Ровинь порттарны барып көргеннер.

Ийи таланың төлээлери болгаш оларның чөвүлекчилери ЮФУР-нуң президентизи И. Броз-Титонуң эртенги болгаш дүштеки шайлалгаларынга олурушкан.

Совет чазак төлээлери май 31-де Бриони ортулуктан үүштер болгаш чуртту эргип көөрүн үргүлчүлээр.

Центросоюз Чөвүлелиниң хуралы

Хереглел кооперациязының ажыл-агыйжы ажыл-чорудулгазының түннелин болгаш оон ажылын экижидер хемчегларни чугаалашкан Центросоюз Чөвүлелиниң хуралы май 28-те доозулган.

Чөвүлелдиң хүлээп алган шиитпирлери көдээ садыгда четпестерни чайладырынче, бараанларны көвүдедиринче болгаш көдээ чонну база колхозтарны садыг-биле хандырарының культуразын бедидеринче угланган. Чер-черге бараанларны будүрүлгезин улгаттырарының болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң база садыг алырын калбартырының эргежок чугулазын айтып турар.

Чөвүлел керээлиг садыгже улуг кичээнгейни салган. Керээлиг садыгта ажыглары-биле бо чылын 1100, а 1956 чылда 1500 магазиннерни немей ажыдары көрдүнген.

Чөвүлел Центросоюзтуң балансызын бадылаан болгаш элээн хөй организастыг айтырыгларны шиитпирлээн.

(СЭТА).

СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ шиитпирлерин күүседир дээш демиселде

Чаа-Хөл районнуҥ партия организациязы ажылчы чоннарныҥ бүгү күжениишкиннерин СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ шиитпирлерин күүседир дээш демиселче мобилизастап турар.

Пленумунуҥ шиитпирлерин амыдыралга күүседир хемчеглериҥ дугайын СЭКП райкомунуҥ Пленумунга, районнуҥ партия активинге болгаш райкомнуҥ бюрозунга, партия эге организацияларының хураддарынга чугаалашкан.

Районнуҥ партия организациязы колхозчу ажыл-ишчилериҥ ортузунга партийжи-политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажылдарны күштелдирип, колхозчуларныҥ ортузунга социалистиг чаршыны калбарткан.

Чаа-Хөл МТС көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин области бир дугаарында дооскан турган. Районнуҥ колхозтары МТС-тиҥ механизаторлары-биле кады бо чылдың часкы тарылгазынче организастыг киргеш, тараа культураларының тарылгазын 11 ажыл хүнүнде, бедик агротехниктиг деҥнелге чоруткан.

Ылаҥгыя механизаторларныҥ часкы хову ажылдарынга идепкейлиг киришкенин демдеглезе чогуур. Сталин аттыг колхозта № 6 трактор бригадазы (бригадири эш Запченко) тараа культураларын тарыырын 9 ажыл хүнүнде дооскан. Хову бригадаларынга ажылдап турган механизаторлардан трактористер эштер Бавуу, Шактар, Иванов, Торлук, Соднам, Мешпей-оол, Дүктүг-оол олар хүн-бүрүнүҥ ажыл нормазын 125—175 хуу күүседип турарлар.

Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада чедиишкиниг эрттириҥче ховунуҥ ажыл-ишчилериниҥ ортузунга политмассалыг ажылдарны Сталин аттыг, «Тиилелге» колхозтарга бедик деҥнелге тургустунган турган. Ленин аттыг, Сталин аттыг колхозтарда үрезин сөөртүкчүлери эштер Очур-оол, Таңды олар хүн нормазын 150—200 хуу күүседип турганнар. Ол колхозтарга ажылда чедиишкиннери болгаш четпестерни хана солуннарынга, агитхуудустарга, көргүзүг самбыраларынга чырыдып келген. Ол ышкаш МТС-те партия организациязы (секретары эш Чүргүй-оол) механизаторлар ортузунга политиктиг кижизидилге ажылдарын бедик деҥнелге тургускан.

Амгы үеде районда ногаа культураларының, мал чеми сигеннериҥ тарылгазы дооступ турар. Оҥ-биле кады кукуруза тарылгазынче улуг кичээнгей салдынган. Тарылга эгелээр мурнунда колхозтар аайы-биле кукуруза тарыырының звеноларын тургузуп, оларныҥ улургукчуларының семинарын район төвүнге эртирген. База эрткен чылдарга деҥнээргe колхозтарда кукуруза үрезини четчири-биле белеткетинген болгаш ону тарыыр шөлдерге чогуур чемижидилгелер кылдынган турганындан район кукуруза тарылгазының планын күүсеткен.

Ногаа культуралары болгаш кукуруза тарылгазынга колхозчуларга практиктиг дуза көргүзер талазы-биле Сталин аттыг, Молотов аттыг колхозтарда агрономнар эштер Максимчук, Калинин олар эки ажылдааннар.

Бо чылын районнуҥ колхозтары эрткен чылга улур картофель тарылгазын бир катап, мал чеми сигеннер болгаш дазылында чемиштиг үнүштерни 2 катап көвүдедир.

Дүжүттү бедидер талазы-биле районнуҥ партия, совет органнары ам-даа четпес хемчеглер ап турарын демдеглээри чугула. Район бо чылын тарылга шөлүнге тус черниҥ чемижидилгезин төгериниҥ планын күүсетпээн. Ылаҥгыя Ленин аттыг, «Тиилелге» колхозтар бо ажылды барык-ла чоруттаан турда, ол колхозтарда партия эге организациялары чогуур хемчээн албаан.

Часкы хову ажылының үезинде партииныҥ политмассалыг ажылын Ленин аттыг колхозта партия эге организациязы (секретары эш Күдер) багай тургускан.

1955 чылдың баштайгы 4 айларының дургузунда районнуҥ колхозтары малдың бо чылгы чаш төлүн 90,4 хуу камгалап алган. Оҥ иштинде Ленин аттыг колхоз бүгү төрээн малдарының чаш төлүнүҥ 99 хуузун камгалап алган. Мал фермаларында мурнакчы дуржулгалыг малчыннар эвээш эвес илереп турар. Сталин аттыг колхозта хой кадарчызы Биче-оол 178 төрээн хойлардан 181 хураганнарны, Ленин аттыг колхозтуҥ хойжузу Өшкү-Саар 185 хойлардан 195 хураганнарны менди камгалап алганнар. Ол ышкаш Ленин аттыг колхозта өшкү кадарчызы Артаа, Молотов аттыг колхозта Бады, Ёндан болгаш ёске-даа мурнакчы малчыннар эвээш эвес. Ынчалза-даа малдың чаш төлүнүҥ өлүп хораар чоруу районда хөй. Ол чоруқ болза, колхоз баштаар черлериниҥ, партия эге организацияларының малдың чаш төлүн менди камгалап алырынче хемчеглерни четпес организастааны-биле тайылбырлатынар.

Районнуҥ колхозтарында инекти бызаларындан чарып саар ажылды ферма бүрүзүнде организастаан. Оҥ түннелинде инектен саап алыр сүттүҥ хемчээли эрткен чылдан көвүдээн. Ылаҥгыя Молотов аттыг колхоз 145 төрээн инектериниҥ 138-ин хайдактап саап турар. Олардан саап алыр сүт дыка көвүдээн. Чамдык инектер хүнде 7—9 литр сүттү берип турар. Ол колхозта зоотехник эш Толстой инекти хайдактап саарының ажылын эки организастаан. Бо талазы-биле ажылда четпестер ам-даа хөй. Ылаҥгыя инектерни немелде чемнер-биле четпес хандырып, оларны тургузур азыраар ажылды ыракта четпес боттандырып турар бис. Ол ышкаш фермаларда учёт-отчёт ам-даа саҥдаргай байдалда турып турар. Ол четпестерни узуткаар талазы-биле районнуҥ партия организациязы боттуг хемчеглерни ап турар.

Малдың баш санын өстүреринге болгаш оҥ продуктулуун бедидеринге малга эки шынарлыг кажааларны четчири-биле белеткээри чугула. Бо чылын колхозтар 31 мал кажаалары тудар планныг тургаш, оҥ чүгле 3-ту ажыглалга кирген. Сталин аттыг, Молотов аттыг колхозтар ол ажылче ам-даа эгелеп кирбээн. Харын Сталин аттыг, «Тиилелге» колхозтар эрткен чылын тудуп эгелээн мал кажаларының тудуун безин дооспаан.

Сарыг-Хөл, Изиг-Кара, Ортаа-Хем аксы ышкаш ырак черлерде чурттап турар малчыннар ортузунда культурл-массалыг ажылдар сула тургустунган. Малчыннарны хереглелдиҥ эргежок чугула бараанары-биле хандырбайн, садыгны организаставайн келген. Шанчы, Кызыл-Даг дээн ышкаш черлерге малдың чайлаглашкының чорударын организаставаан. Чайгы үеде малдың семиртилгезин чорударынга кол чүве болза, оҥ одарын чөп таарыштырары болур. Ынчангаш малдың чайгы кададынче улуг кичээнгейин салып турар.

Чамдык колхозтарда сувай малдарныҥ семиртилгезин база-ла четпес организастаан. Ылаҥгыя Ленин аттыг колхоз күрүнеге дужаар сувай малдарны эки одар, суггат-биле чедир хандырбайн турар.

Районнуҥ партия организациязының сорулгазы болза, СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиниг боттандырарынче районнуҥ ажылчы чоннарын мобилизастаары, ылаҥгыя көдээ ажыл-агыйга социалистиг чаршыны удуртурунуҥ методун сайзырангайжыдары болгаш мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередири дээш демисежири болур.

Т. БЕГЗИ,

СЭКП Чаа-Хөл райкомунуҥ секретары.

Эки түҥнелдерни көргүскен

Май 31-де кежээкиниҥ 7 шакта партия хооркомунга СЭКП төөгүзүн баштайгы чылын боттары өөренип турарлар-биле «Аграрлыг айтырыг талазы-биле Коммунистиг партииныҥ теориязы болгаш программазы» деп темага теоретиктиг беседаны А. Ананьин эрттирген.

Беседаның киржикчилери — боттары өөренип турарлар айтырыгларга харыылап, боттарының бышкан билиглерин көргүскен. Чижээ, эштер Доронкина, Вассер, Самбаа, Вакулин болгаш Лопсан олар бо тема талазы-биле боттарының эки белеткелин болгаш быжыг билиин көргүскеннер.

Мал ажылын улам хөгжүдер дээш

СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, Тес-Хем районнуҥ Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниҥ мал фермаларының ажылдакчылары күжениишкиниг ажылдап турарлар. Малчыннар малдың баш санын өстүрер, оҥ продуктулуун бедидер талазы-биле чаа-чаа бедиткен хүлээлгелерни алган.

Колхозтуҥ 14400 ажыг шээр малын 42 кодан кылдыр үскен, ам чайлагларже башкылыын үндүре берген. Малчыннарныҥ бо чылын алганы 6092 анай, хураганнарны менди доруктуруп турар. Малдың чаш төлүн менди камгалап алыр талазы-биле Хуурак-оол, Намдал, Данин олар мурнакчы ажылдап турарлар. Колхозта хой кыргылдазы түлүктээн, хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2 килограмм дүктү ап турар.

Мыйыстыг бода малды 13 кезек черде одарладып турар болгаш сүт-бараан фермазында төрээн 182 инектерден 63 аныяк инектерни быыззындан чарыш саггап. Саар инектериҥ немелде чемгерилгезин таарыштыр тургусканындан сүт саалдазы бедик болуп турар. Саанчылар Үчүкей, Быраатпай инек бүрүзүнден хүнде 6 — 7 литр сүттү саап ап турарлар.

Чылгы мал фермазында төрээн 133 белерниҥ кулуннары менди өзүп турар болгаш чылгычылар чылгызын чайлагладып эгелээн. Хову, тудуг ажылынга, фермаларга ажылдадыры-биле 363 ажыл аттарын үзүп тургускан. Оларныҥ ажаалгазын болгаш чемгерилгезин таарыштырган. Чылгычылар ам хыл кыргылдазын чорудып турар.

Куш ажыл-агыйын колхоз 1954 чылдан эгелээн. Куш фермазында 429 төрүүр дагаа бар, олар чыл эгезинден бээр 11.200 чуургалар берген. Фермада 11 кыс кас бар. 5 каста 50 ажыг кас чуургазын бастырган.

Колхоз баштаар чери, колхозчулар малдың чайгы семиртилгезинче, оран-суурун кышка удур белеткээринче улуг кичээнгейни салган ажылдап турар.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Сиген кезилдезиниҥ белеткелинче сагыш салыр

СЭКП Төп Комитединиҥ январь Пленумунуҥ шиитпириниҥ малынга быжыг чем-суур тургузар айтырыгны бирги чергениҥ сорулгазы деп айыткан. Ындыг турбуже, Чаа-Хөл районнуҥ «Тиилелге» көдээ ажылагый артелиниҥ баштаар чери сиген кезилдезинге белеткел ажылын чорутпайн турар.

Колхозтуҥ аҥ-биле сиген кестирер 7 машиназы болгаш сиген бөлер 3 дырбаажы эрткен чылын сиген кескен шөлдерде амдыгаа чедир чытпышаан, оларны септелге черинче чедирип, септедир дугайында сагыш салбайн, сиген кезилдезинге хереглээр хол хереклелдери—айыыр, дырбааш болгаш ёске-даа түүлдерин четчелеп белеткевейн турар. Артелдиҥ дарганнары Самдың биле Алгырар-Лама аар-саар ажыл кылып, кол ажылын кылбайн турарлар.

Ниитиниҥ малынга элбекшилдиг чем суурну тургузарынга кол түүл болза, сиген шөлүн калбартыры, оҥ ажаалгазын өй-шаанда чорудары болур. Бо ажыл колхозта база-ла чедиишкиниг эвес. Сиген кезер эрги шөлдерни арыглап аштавайн, суггарып болур черлерин суггарбайн, сиген кезип болур чаа-чаа черлерни тып албайн турар. Сиген кезилдезинге амдыгаштан белеткенгеш, ниитиниҥ малынга четчир санныг чемни белеткеп алыр күш колхозта бар. Бар күштү болгаш чепсек-хереклелдерни чөп ажыглаар сорулга-биле организастыг удуртулганы күштелдирер херек.

Н. ЛОПСАН.

Тоолайлар фермазы

Колхозтуҥ ажыл-агыйы янзы-бүрү адырларлыг болган тудум-на бай шыдалдыг болурун билгеш, Сүт-Хөл районнуҥ «Сталинчы орук» колхозу эрткен чылын 27 тоолай садып алгаш, ферма организастап тургускан. Колхоз баштаар чери тоолай ажаакчызынга хереҥнеҥ колхозчу эш Даҥзы-Белекти томуйлаан.

Тоолай фермазының эргелекчизи эш Биче-оол биле тоолай ажаакчызы эш Даҥзы-Белектиҥ кызымак ажылыныҥ түҥнелинде кыска үениҥ дургузунда ферма ам 165 тоолай санатынып турар. Тоолайларныҥ турар оран-саваазын болгаш ажаалга чемгерилгезин эки таарыштырып турарлар.

Колхозчулар тоолай ажыл-агыйын сайзыраткаш, оҥ кежинден, эҥиниҥ хөй орулганы киирип ап турарлар. Ындыг болганда тоолай ажылын хөгжүдери колхоз ажыл-агыйынга улуг рольлуг.

П. ШОКПАА.

РАЙОННАР СОЛУННАРЫНЫҤ АРЫННАРЫНДАН

Чөөн-Хемчик районнуҥ **«Лениҥчи орук»** (редактору эш Севен) солунунуҥ бо чылдың апрель 12-де үнген номериниҥ «Көдээ ажыл-агыйныҥ бүгү адырларының чаа көдүрлүүшкүү дээш» деп эгелиг мурнуку чүүлде бижип турары белза:

«Бистиҥ районнуҥ колхозчулары болгаш механизаторлары Коммунистиг партииныҥ Совет чазактың айытканы көдээ ажыл-агыйныҥ бүгү адырларын күчүлүг көдүрериниҥ улуг программазын боттандырарынче угланган практиктиг хемчеглерни чорудып турар. Колхозтарныҥ сүт-бараан фермаларының хөй-хөй саанчылары бо чылын бир саар инектен-не 1500 килограмм сүт саап алыр хүлээлгени алган, берген сөзүн күүсетпишаан, оларныҥ чамдыызы бир инектен-не хүнде 8—10 килограмм сүттү ам саап ап турар».

Солуннуҥ апрель 23-те үнген номериндe «Коммунизмче орук» колхозтуҥ саанчызы К. Кувискаалдың бижип турары болза: «Эрткен чылын бодумга быжыглатынган инектерни хүнде үш катап саап тургаш, чыл дургузунда инек бүрүзүнден ортумаа-биле 800 литр сүттү саап алган мен. 1954 чылда Бүгүэвилелдиҥ көдээ ажыл-агый делгелезинге барып, чурттуҥ көдээ ажыл-агыйының мурнакчыларының дуржулгазы-биле таныжар аас-кежиктиг болган мен. Мурнакчыларныҥ ажылының арга-методун ажыглавышаан, мен саанчы Дооскара-биле боттарывыска быжыглатынган саар инек бүрүзүнден чылда 1000—1000 литр сүттү саап алыр дээш чаржып турар бис».

Оон-биле чергелештир Чөөн-Хемчик районнуҥ колхозтарында малдың продуктулуун улгаттырарынга, бүгү коллективтиг ажыл-агыйларныҥ, бригадаларыҥ болгаш мал фермаларының ажылын эки-жидерингe улуг аргалар болгаш курлавырлар ам-даа ыракта чедир ажыглатынмайн турарын элээн каш корреспонденцияларда айтып турар.

Таңдының район солуну **«Коммунист»** (редактору эш Тушков) бодунуҥ 29 лугаар номериниҥe сүт саалдазын көвүдедир талазы-биле ажылда улуг четпестер дугайын бижээн. Беш айлар дургузунда «Революциянын чалбыыжы» колхозка бир саар инектен сүт саалдазы 293 литр болган турда, Буденный аттыг колхозка—чүгле 79 литр, а Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге—61 литр болган. Солуннуҥ дараазындагы номериниҥe редакция «Кызыл партизан» болгаш Калинин аттыг колхозтарда партия организацияларының масса-политиктиг ажылының четпестерин шүүмчүлээн. Агитколлективтерни хүн-бүрү удуртур, хана солунунуҥ ажылын эки-жидер, социалистиг чаршыны массалыг болдурар талазы-биле эргежок чугула хемчеглер ында алдынмайн турар»—деп мурнуку чүүлде бижээн.

Май 5-те үнген «Коммунист» солунда Ф. Чистобаевтиҥ «Бир хүн 141 гектар» деп аттыг корреспонденциязы парлатынган. Афанасий Клепиковтуҥ трактор агрегадының коллективи май мурнунуҥ күш-ажылчы вахтазынга киргеш, Май 1-ниҥ бүдүүзүнде 141 гектар тараа культураларын тараан деп автор бижип турар. Бедик ажылдап алышкынга чүүн-даа мурнунда күш-ажылды шын организастааны, шак графигин шиҥгээткени, техниканы долу күүгее ажыглааны улуг идиглиг болган. Корреспонденцияда оон ынай чугаалап турары болза, Александр Шелеповка удуртқан трактор бригадазының механизаторлары эш Клепиковтуҥ ажылының дуржулгазын шудургу шиҥгээдип ап, боттарының ээлчег даалгаларын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Улуг-Хем районнуҥ **«Кызыл тук»** солунунга (редактору эш Кавай-оол) Киров аттыг колхозтуҥ сүт-бараан фермазының эргелекчизи эш Дажының бодунуҥ чүүлүнге бижээни болза: Таңдының саанчы колхозчуларының кыйгырыынга харыылавышаан, бир саар инектен-не 1000 литр сүт саарын хандырарын хүлээнип тур мен, а саанчылар Кыргыс Доржу биле Д. Серенмаа бо чылын бир саар инектен-не 1100 литр сүт саап алыр хүлээлгени боттарынга алган. Солуннуҥ Май 1-де үнген номериниҥe «Хой кадарчызы Даҥзы-Белектиҥ күш-ажылчы белээ» деп чүүл парлатынган. СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ доктаалын күүсетпишаан, «ҮТКА-ныҥ 25 чылы» совхозтуҥ хой кадарчызы Даҥзы-Белек бо чылын чаа чедиишкиниерлиг болурун шиитпирлээн. Апрельде 365 хойдан ол 401 хураганнарны алган, олар ам бүрүн менди, эки доругуп турар.

Каа-Хемниҥ район солуну **«Колхозчу»** (редактору эш Койденко) Ворошилов аттыг колхозтуҥ хой кадарчызы эш Моҥгалдың дугайында чүүл парлаан. Алдарлыг хойжу колхозтуҥ хой малын кадарып эгелээнден бээр үр апарган болгаш үргүлчү эки түҥнелдерни чедип ап келген. Эрткен чылын эш Моҥгал 263 төрүүр хойлардан 288 хураганнарны алган болгаш камгалап өстүрген, ам ол 500 хойлар кадарып турар, олар шупту семис, шыырак. Дуржулгалыг кадарчы одарларны эҥ эки ажыглап, чаш малдарны бүрүн менди өстүрүп турар.

Солун чамдык партия организацияларын малчылар ортузунга масса-политиктиг ажылды багай чорудып турары дээш шүүмчүлээн. Колхозтарда партия организациялары мал ажылында, ылаҥгыя ыраккы одарларда, колхозчулар ортузунга тайылбыр ажылын четпес чорудып, аҥаа чогуур кичээнгей салбайн турарын солун март айда-ла сагындырган. Лекция, беседалар чорудулгазы чүгле колхозтар төптеринге эртип, а ырак-узак черлерде ферма ажылдакчыларынга болбайн турар, каш-каш недельдер иштинде малчылар солуннар безин номчувайн базар.

Чижээ, «Октябрь 30 чылы» колхозтуҥ ырак одарларда турар малчылары СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ шиитпирлерин танышпаан, а колхозта партия организациязы (секретары эш Чунарев) агитколлективтиҥ кичээнгейин ынзар угландырбаан. Ындыг янзылыг байдал Молотов аттыг колхозта эш Ензак секретарьлаан партия организациязында бар.

«Колхозчу» солуннуҥ редакциязы Ворошилов аттыг колхозка часкы тарылга үезинде ажылдап турган эш Лубошниковтуҥ трактор агрегадының бедик ажылдаашкынынын дугайында туескай бюллетень организастааш эки инициативаны илереткен.

—Апрель 27-де тракторист Яков Лубошников болгаш сеяльщиктер даҥ бажында-ла ажылдап кирген. Тракторга бензин кудуп турда, Яков моторну хынап көрген, а сеяльщиктер Василий Тачат-оол, Салчак Амырбит болгаш Салчак Энды-хөө сеяльщиктиҥ кезектерин хынап, ону үзээн. Хүн даг бажына хараа орда агрегат шимчеп үнүпкен. Ол хүндүр бадыр тура дүшпээн. Кажан карангы апарганда агрегат ажылын соксаткан. Эртенинде үчётчик өөрүшкүүл медээни—136 гектар тарытынганын дыннаткан.

Бии-Хемниҥ район солуну **«Сталинчы»** (редактору эш Никитин) «Кызыл тараачын» колхозтуҥ даргазы эш Астафьевтиҥ чүүлүн үндүрген. СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ төөгүлүг доктаалынга үндезилээш колхоз мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедирин хандырар тодаргай хемчеглерни ажылдап кылганын ол бижип турар. 1960 чылда колхоз 1800 баш улуг бода малдыг, 6100 хой болгаш өшкүлүг, 250 хире хаваныг, 3500 чедир дагааларлыг болур. Бир чылда ниити сүт саалдазы 10240 центнер, дүк кыргылдазы—131,3 центнер, дагаа чуургазының чыылдазы—330 мүн болур. Мал ажылындан ниити орулга бир миллион ажыг рубль болур. Мал ажылының продуктулуун улгаттырар талазы-биле даалганы хуусаа бетинде күүседир дээш артельдиҥ баштаар чери болгаш колхозчулар бүгү аргаларны хереглээр—деп эш Астафьев бижээн.

Үстүнде айытыган каш чижектер СЭКП ТК-ныҥ январь Пленумунуҥ төөгүлүг шиитпирин амыдыралга чедиишкиниг боттандырар дээш демиселче көдээниҥ ишчилерин мобилизастаар, массаның чогаадыкчы идепкейин бедидер хереккe районнар солуннары күчүлүг парлалга сөзүн ажыглап турарын көргүзүп турар. Ынчалзажок бо айтырыгны парлалга арыннарынга чырыдары ам-даа массалыг болбаан. Районнар солуннарының редакциялары бүгү мурнакчы деп-шилгелиг чүүлүг чогуур өйүнде деткиир, четпестерни доп-дораан узуткаар хереккe боттарының хүндүлүг хүлээлгезин кажан-даа утпас ужурлуглар.

Күрүнеге дүк дужаарының планын дооскан

БАЯН-ТАЛА. **(Телефон-биле).** Чөөн-Хемчик районда «Октябрьның 30 чылы» колхоз хоюнуҥ кыргылдазын кидин-не түлүктеп турар. Колхозчу хереҥеннерден тургустунган 50 хол хачыларлыг бригададан аҥгыда Чадаана МТС-тен ында агрегада база ажылдап турар. Кыргыырынга хойну белеткеп берип турар шыырак кижилерни бөлүктер аайы-биле быжыглап тургускан, кыргытынган дүктү арыглап, күрүнеге дужаарынга кургадып савалаар тускай улус база бар.

Колхозтуҥ малы бо чылын хүр кыш ашкан, ажаалдазы эки, күштүг малдың продуктузу бедик болуру билдингир: хой кыргылдазының баштайгы он хуннериниҥ дугайында колхоз баштаар черинин даргазы эш Седиптиҥ редакцияга дыннатканы болза:

— Майның 30-те чедир кыргытынган 3680 хойдан 5435 килограмм дүк ажаап алдынган, оон иштинден 3196 килограммны күрүнеге киирген. Бистиҥ колхоз дүк дужаарының планын күүсеткен, ам дүктү садып алдышкының белеткел эртелерин өзүгаар киирери уламчылап турар.

Моҥгуш Сандыктың кадарып турары иттер чүгле часкы кыргылда-биле безин бирээзи-ле 3 килограмм, Бежик-Маныйның хойлары 2 килограмм дүктү берип турар. Арткан дүгүн амгы кыргып ап турары 1633 хойларны болгаш 1450 өшкүлерни майның 5-ке чедир бүрүн доозары дээш бөлүктерде күш-ажыл улам калбарып турар.

АГРОНОМНУҢ СҮМЕЗИ

Рассадалыг культураларны тарып олуртурунуң агротехниказы

Ажык черге рассадалар олуртулгазы аңаа улуг кичәәнгей салырын негеп турар. Үнүштерниң улам ыңай өзүлдези олуртулганы чедишкиниг чорударындан хамааржыр. Рассадалар олуртурунуң кол негелдези — черниң дазылдарында кады туруп турар борбак довурак-биле кады үнүштүң дазыл системазын камгалалдыг тургузары болур. Савалыг рассада ол негелдени бүрүн хандырып турар. Рассаданы үштүр мурнунда парниктерде азы рассадниктерде хөрүнүү эки шыгыдар херек. Хөрүн адаанда шыгаан черден рассаданы борбак довураа-биле кады шилип алыры эптиг болур. Черге ол эки туттунуп турар, ынчангаш дазыл салдары өвөөш үстүп турар. Дазылдары-биле ужулган соонда сырый өстүрген көк, сава чок рассадалар коровяк-биле дойнуң эстишкининге кирп салдынган турар. Бо хемчеглер рассаданың дазылдарын кургаар чоруктан эки камгалап турар, ынчаарга рассада хөрүн адаанда черге олуртунган үеде үрген өзүп үнер. Рассаданы олуртур мурнунда ону хоралакчылардан камгалаар соруга-биле оон кырынга «ДДТ» деп порошокту, азы гексохлоран деп дустаны доозуннадыр төгер.

Бистиң областың байдалынга «№ 1» деп азы өске-даа сорттуг эрте олуртур капусталарның олуртулгазын майның ийнги он хонуундан орай эвес чорудуп болур. Колхозтар капустаның ортумак сорттарын ылаңгыя бисте нептерээн «Слава» деп сортту июньнуң баштайгы хүннеринде азы ондан орай эвесте олуртур ужурлуг.

Помидорларның рассадаларын эртенги хүннүң сооксумаар үези эрткейде азы доктаамал чылыг агаарлыг үеде олуртуру чугула. Бистиң областың байдалынга эң сөөлгү сооксумаар үе июнь 1-ден 6-га чедир үргүлүү болгулаар таварылга бар. Ынчангаш помидорларның массалыг олуртуушкунун ол хуусаанын сөөлүнде чорудар ужурлуг. Ынчан огурецтерниң рассадаларын одуруглай кылган чал черге олуртуп болур.

Рассадалыг культураларның олуртулгазы дөрбелчин болгаш дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорутунган турар. Капустаның эрте олуртур сорттары 60х60 сантиметр черге суггарылга-биле олуртунган турар, суггартынмаан хөрүнге сырый олуртулга—50х50 сантиметр болур, 70х70 сантиметр дөрбелчин хемчээлдиг турда, дөрбелчин бүрүзүнге ийи — ийи үнүштерни олуртур. Дөрбелчин черге ийи үнүштерни олуртуп турар үеде олуртунуң кандыг-бир угланыышкынынга бот-боттарының аразы 10—12 сантиметрден ырак эвес кылдыр оларны таарыштыр олуртуру чугула. Суттат чок участоктарга капустаның ортумак быжыычал сорттарының рассадаларын 60х60 сантиметр болгаш суггаттыг черге 70х70 сантиметр хемчээлдиг черге олуртур.

Хөрүнүнүң, агаар-бойдустуң болгаш сорттуң байдалдарындан хамаарыштыр гектар бүрүзүнге 20—50 мың кезек помидорларны олуртур. Помидорларның эрте тарыыр болгаш адырланыышкын чокка өзүп үнер сорттарының рассадазын ийи угланыышкыннарда уяларның аразының хемчээлин 70—70 сантиметр кылгаш, уя бүрүзүнге 2—3 үнүштерни олуртур. Уяда үнүштер бирөөзинден бирөөзиниң аразы 10—15 сантиметр кылдыр үш булуңнуң булуңнарынга олуртунган турар.

Колхозтар «Бизон» деп база өске-даа ортумак сорттуг помидорларның рассадазын 70х70 сантиметр хемчээлдиг дөрбелчин арга-биле олуртур ужурлуг.

Огурецтерниң саважыгаштарлыг рассадаларын 70х70 сантиметр хемчээлдиг ажык оңгаржыгаш черге олуртур, оонбиле кады оңгаржыгаш бүрүзүнге чемиштиг үүлдеп саважыгаш кылган холумактыг азы чемиштиг кубикти 0,5 килограммны аңаа немээр болза улам эки болур. Рассадалыг культураларның олуртулгазын дөрбелчин болгаш дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорутканда, чемиштиг бүдүмелдерни болгаш удобрениелерни үнүштер бүрүн ажылап, үнүштерниң байдалы экижип, олар бот-боттарын дакпыжатпайн турар. Оон ужурундан үнүштерге аарыглар болгаш хоралакчылар кончуг өвөөш таваржып турар. Дөрбелчин болгаш дөрбелчин-уяланчак арга-биле ногаа олуртулгазын чорударының артык күштүү болза, ийи угланыышкыннарга механизастатынган сайзырадылганы ажыглаарының болдунар аргазы бар болуп турарында болур.

Өл-шык, баш бурунгаар суггартынган оңгаржыгаштарга рассадаларны олуртур. Өл-шык оңгаржыгаштарга олуртуушкун үнүштерниң эки өзерин хандырып турар. Оңгаржыгаш бүрүзүнге минералдыг удобрениелерниң немелдези-биле эки чылаан өдектиң ириндизин 0,25—0,5 килограммны төккен турар. Бир тонна ириндиге 8 килограмм аммиактыг селитра, 40 килограмм суперфосфат болгаш 6 килограмм хлорлуг калий холуур. Ириндиг-биле минералдыг бүдүмелдерни эки холуштурар болгаш оларның доктаатынган хемчээлин хынаар, хөй санныг концентрацияны холуп болбас. Кызыл районнуң «Бай-Булун» колхозу эрткен чылын ногаанның оңгаржыгаштарынга бедик концентрацил болгаш хөй санныг минералдыг дустар ажыглаанының үржүүнүн бир гектар шөлге олурткан рассадалар олуртканының ийи дугаар хүнүнде-ле өлген.

Рассадаларны ханы олуртурга оларның үннарынга немелде дазылдар тыпты бөөр, эки дазылдыг рассаданы ийлендир олуртпас. Хөндүрүлүр эки өскен рассадаларны ийленчек байдалга олуртур, үнүштүң унун оңгаржыгашка дорт чергелешкек байдалга тургузар. Ындыг болганда ногаа ажылдакчылары оңгаржыгаштарны ийленчек кыдыгларлыг кылдыр белеткээр. Саважыгаштың ханазы довурак-биле шыптынган турзун дээш саваларга азы чемиштиг кубиктерге өстүрген рассадаларны хөрүннүң кырындан 2—3 сантиметр ханы кылдыр олуртур. Бир эвес саважыгашты хөрүн-биле деңнеп кылдыр олуртур болза, дораан-на ол чадагай апаар, кургай бөөр болгаш ону дамчыштыр шык күштүү-биле бусталып үнер. Күштүг дыгыш чемиштиг саважыгаштар олуртур мурнунда улуг эвес тигленгиглерлиг кылдыр оон адаккы кезиин сы базып турар.

Рассаданы олуртканда соонда хөрүнге шык доктаадыр дээш довурак төгер, довурак төгүүшкүнү карттар тыптырын моонгактаар. Олуртуушкун үезинде оңгаржыгаштарның таарыштыр кылыышкыны болгаш быжыглаашкыны кылдынган турзун, рассадалар дөрбелчиниң ортузунга олуртунзун дээш, ол, бо талазынче оларның угланыышкыннарын 5—8 сантиметрден эрттирбес дээш ногаажылар сагыш салыр. Өскээр хажыдыышкынныг угланыышкыннар машиналар-биле одуруглар аразын сайзыралыр чорукка бергедээшкинни таварыштырар.

Ногаажылар ногаанны олуртканының соонда 7—8-ки хүннерде оңгаржыгаштарда үнүштерниң байдалын хынап көөр. Кандыг-бир чылдагаан-биле кайы-бир черде рассадалар өлген болза, гектар бүрүзүнге негетинип турар үнүштерниң чогуур санын хандырар дээш оларның орнунга чаа рассадаларны олуртур.

Чаа депшилгелиг дөрбелчин болгаш дөрбелчин-уяланчак арганы өске-даа агротехниктиг хемчеглер-биле каттыштырып, ажыглап турган, рассадалыг культураларны чогуур үезинде олуртурга—колхозтар ол культурларның бедик дүжүдүн чедип алыр аргалыг болур.

Агроном Е. СКОРОСПЕШКИНА.

Школаның өөредилге-дуржулгалыг участогунда

Кызыл районнуң Бай-Булун чеди чыл школазының өөредилге-дуржулгалыг участогунда ажыл кидин-не хайныышкынныг эгелээн. Эрткен чылын аңаа өстүрген ногаа культураларының дүжүдү районга ийиги черни алган. Бо чылын олар бирги черни алыр дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Эрткен чылын участоктуң шөлү гектарның 3 үсчүгү турган болза, ам ону 6 үсчүк чедир улгаттырган, 5, 6, 7 класстарның өөреникчилери участоктуң кажаазын эки шынарлыг кылдыр туткаш, суггарылга бугазын аштап, арыглаарын доосканнар. Ол ышкаш ногаа культураларын тарып олуртур черлериниң довураан чымчадып, чалдап, эң эки шынарлыг минералдыг хүлдерни, өдектерни төп бүрүн кылган.

Бо чылын участокка тарыыр ногаа культураларының үрезиннери - шупту белеп. Чижээ, капустаның, помидорнуң үрезиннерин апрель айның эгезинде тускай хааржактарга тарып үндүрген. Ам олар 15 сантиметр ажыг өзүп келгеннер. Ол ышкаш картофельдиң, согунаның, свёкланың, тыкванын, кукурузаның, морковьтың, тоорукту, мактын үрезиннерин четчири-биле белеткээн. Бо ажылдарны школада биология башкылары Л. Калинина, Н. Ромина, эки организастап, ногаа культураларын канчаар тарып олуртурун өөреникчилерге өөредип турарлар. База колхозтуң ногаа рассадаларында ногааларны канчаар олуртуп турарын өөреникчилерге экскурсияладып көргүзүп турарлар.

А. УЧУНАК.

КАА-ХЕМ РАЙОНДА

«Ленинчи орук» көдээ ажыл-агый артели келир чылдың тарылгазынга чер аңдарылгазын чедишкиниг чорудун турар. МТС-тиң ыңда ажылдаш турар механизаторлары часкы хову ажылын доосканда дораан чайгы чер аңдарылгазын эгелээн. Май 27-де чедир ниитизи-биле 250 гектар шөлдү чарган. «ДТ-54» трактор-биле эш Кузьмин сөөлгү үш эзлчегларде 31 гектарны аңдарган.

«Сталинчы орук» колхоз бо чылын 50 гектар кукуруза тарыыр тургаш, херек кырында 55 гектарда чажып тараан. Бо ажылды колдуунда колхозтуң огородчулары (бригадири эш Билзен) болгаш сүт-бараан фермазының (эргелекчизи эш Самбуу) ажылдакчылары чоруткан. Олар ногаа, бахчи культураларын 14,9 гектарда, картофельди 22 гектарда олурткан.

Сарыг-Сеп суурда кежээки партшколаның дыңнакчылары ийиги чылының өөредилге программазын чоокта чаа чедишкиниг доосканы. Горбунов, Очур-оол, Камзалаков ышкаш билигни ханы шингээдип алган дыңнакчылар түңнел кичээлге хөй ирерээн.

Хрущев аттыг колхозтуң малчыны эш Доржу ол ажылында 7 чыл болган, бо чылын оон кадарын турары 200 баш чылгызы менди, хөр кыш ашкан. Ам төрүттүнүп турар кулуннары база менди доругун турар.

* * *

Сарыг-Септиң машина-трактор станциязы бо чылын алээн чугула тудугларны кылырын планнап турар. Аңаа хереглээр 1100 кубометр ыяшты белеткөөн, оон 850 кубометрни сөөртүп эккеп алган. МТС-тин контора тудуу доостур четкен, механизаторларның хууда тудугларынга база дузалажып турар.

„Чедер“ курортка шефтээшкин

Кызылдың культура албан черлериниң коллективтери май 25—26 хүннериниң ажыл шагында дашкаар үелериндe «Чедер» курортунга шефтелге кылганнар. Шефчилер СЭКП Тыва обкомунуң партия органнарының килдизинин эргелекчизи эш Толгар-оолдун башталгазы-биле курорттуң эрги, чаа бугаларының дөзүн тудуштур казып, 9 километр хире буганың довураан үндүр эшкен болгаш курорттун девискээринин шөлүн аштап бергеннер.

Ол ажылдарга совпартшколанин, башкы, медицина училищелериниң, башкы институдунуң дыңнакчылары болгаш МВД эргелелиниң ажылдакчылары идепкейлиг киришкеннер.

Курорттуң дирекция чери болгаш оон ажылчын, албан-хаакчылары шефчилерге өөрүп четиргенин илереткеннер.

С. ДЕЛГЕР-ООЛ.

Хой кыргылдазын дүргедедир

Улуг-Хем районда Киров аттыг колхоз малын чайлагладырынга белеткенип, ылаңгыя хой кыргылдазын дүрген доозарынче улуг кичээнгей салып турар. Баштайгы ийи хүн 800 ажыг хойларның дүгү кыргытынган. МТС-тиң агрегадынган аңгыда ыңда 32 колхозчулар хол хачылардыг база ажылдап турар. Нарын дүктүг иттернин бирөзи-де 4—6 килограмм, а хойлар ортумаа-биле 1,5 килограмм дүктү берип турар.

Тудугжуларның чөвүлел хуралы

Чоокта чаа Чаа-Хөл районнуң тудугжуларының, колхозтар баштаар черлериниң, суму Советтериниң даргалары-биле кады чөвүлел хуралы болуп эрткен. Ол хуралга районнуң колхозтарында тудуг планының күүседезинин дугайында айтырыгларны чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди райкүүскомнуң колхозтар тудуунуң талазы-биле кидизинин эргелекчизи эш Анфилов кылган.

1955 чылдың бирги чартыында тудуг планын күүседир талазы-биле районнуң Ленин аттыг колхозу элээн эки көргүзүүдерлиг болган. Тудуг материалын четчир саныг белеткээни тудугну шалыпкын чорударынга дузалаан. Чыл эгезинден бөөр чурутталганын 18 бажыңнарын, малдың үш кажааларын туткан. Тудуг бригадазын күш-ажылга шыырак кижилер-биле четчелээн, бригадада бир автомашинаны, 20 тергелиг аъттарны доктаамал быжыглаан. Тудуг ажылын ол көдээ ажыл-агый артелинин баштаар чери (даргазы эш Федотов), тудуг бригадазының бригадири эш Көк-оол эки удуртун турар. Эштер Чамыян, Дөмбу, Шурку ажыл нормазын 200—250 хуу күүседип, мергежилин доктаамал бедидип, үлегерлиг ажылдап турарлар.

Тудуг ажылын улам-на хөгжүдүрүнге районнуң колхозтары күрүнеин улуг дузаламчызын ап келген болгаш ап турар, чүгле бо чылын 448 мың рубль түпүүг чээлини, 4 мың кубометр халас тудуг ыяжын алган. Чыл эгезинден бөөр районнуң колхозтарында 49 өрегелер чырык, чылыг бажыңнарже шилчээн, 3150 баш мал кирер чаңгыс аай хевирлиг үш кажаанын, бир тараа складының, үш ногаа складының тудуун доскан.

Үстүнде чедишкиннер-биле чергелештир районнуң колхозтарының тудуг ажылында амдаа улуг четпестериниң барын чөвүлел хуралдың киржикчилери чидиниби-биле илередип шүүмүүлээннер.

Колхозтарның тудуг бригадаларының кежигүннерин доктаамал ажылдадырын чедип албаан, тудугжулар ортузунга тайылбыр-массалыг ажыл кошкак чорутунуп келген, Сталин аттыг, Молотов аттыг колхозтарда чамдык тудугжулар күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп тургулаан. Моон уламындан ол колхозтарда тудуг ажылының темпизи оожум хевээр. Черчерде тудуг материалын: даш, чугай, туйбу, саманны ыракта четпес ажыглап турар.

—Райпо баштаар чери, оон садыг кидизи районга тудуг материалдарын: шил, кадаг, шил кезер хереклерни, шиферни эккеп садарын багай боттандырып турар, райкүүскомнуң тудуг кидизи тудугжуларның күш-ажылынын төлевирин шын саная кылырына колхозтарга дузалашпайн келген—деп, чөвүлел хуралдың киржикчизи эш Суваң шүүмүүлээн.

Сталин аттыг колхозтуң тудуг бригадазының бригадири эш Чамбал санал берген: Колхозтуң тудуг бригадазында күш-ажылды ам-даа эки организаставаан, тудугжуларның иштинде күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп турарлар эвээш эвес. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Балчий-оол) тудуг бригадазын мергежилдиг бызанчылар, чазаныкчылар-биле чедир четчелеевээн. СЭКП райкому болгаш район Совединин күүскому колхоз тудуунуң ажылын күштедиреринче угланган хемчеглерни кошкак чорудун келген—деп ол саналынга чугаалаан.

Тулугжуларның чөвүлел хуралының киржикчилери бо чылдың ноябрь 7-ниң бетинде чурутталганын 131 бажыңнарының тудуун доозуп ажыглалга киирерин, малдың 31 кажаларының тудуун октябрь 1-де доозарын, колхоз бүрүзүнге силос оңгарларын четчир саныг белеткээрин, МТС-тиң талазындан комбайн сарайынын, машина-трактор мастерскаязының тудуун доозуп ажыглалга киирерин хүлээнгеннер.

Х. ЧҮРГҮЙ-ООЛ.

Допчу медээлер

Кызыл районда «Тиилелге» колхоз хонунуң кыргылдазын май 23-те эгелээн, чеди хүн 1500 ажыг хойнуң дүгү кыргып алынган. Ол аразында күрүнеге 1370 килограмм дүктү киирген, дүк дужаарының планын колхоз хуусаа бетинде күүсеткен. Хой кыргылдазын удавас доозар.

* * *

Торгалыгда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң тарылгазы нургулайында суггаттыг шөлдерде, ылаңгыя 350 гектар тараанны, 100 гектар кукурузаны болгаш 210 гектарда тараан мал чеми культураларны суггарары албан. Хадың деп черде 3 кол буганың ашталгазы доозулган, суггарылганың баштайгы ээлчээ эгелей берген.

* * *

Тес-Хем районда Сталин аттыг колхозтуң тудуг бригадазы бердинген онаалданың күүседези дээш чүткүлүг ажылдап турар. Бригада сөөлгү үеде 2 чурталга бажыңнарын кылып дужааган, яслиниң бажыңын тудары доостур четкен. Ам дерт аал чурттаар бажыңның тудуун база кылып эгелээн.

* * *

Туранда «Кызыл тараачын» колхоз хаван фермазындан чыл бүрү улуг орулганы ап турар. Бо чылын 5—8 хар назылыг 180 хаваннарны семиртири-биле азырап эгелээн. Хаваннарның бирөзи-де 160 килограммдан куду эвес коң эштти берген турар.

„ШЫННЫҢ“ МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Сураглыг корреспондент“

Мындыг эге-биле областың культура эргелелиниң радиоинформация киллизиниң ажылдакчызы Кешкендей Биг-Хем районче албан ужурунда чоруткаш, орук суур медерелин ышкындыр арагалап, Туран хоорайга чеде бергеш ажыл кылбайн арагалап-арагалап дедир чаныр келген дугайында фельетон бо чылдың май 22-де үнген № 103 (3297) «Шынга» парлатынган.

Радиоинформация киллизиниң начальникти О. Шираптың редакцияга дыңнатканы болза, фельетонда айыткан фактылар шын. Ажыл кылбайн, каш хонук иштинде арагалан, радиоинформацияның ажылынга шаптык чедирген, мораль талазы-биле будулган Кешкендейни ажылындан дүжүргеен.

КОЛХОЗ ДАРГАЗЫ

Базарында судак кара сугларлыг, шыргай чыраалар үнгүлээн оймак. Хемчик унунуң эриин теректер хаажылаан, бедик хавак кырында куурара берген каш бажыңнар болгаш хүнге саргарты оңуп калгылаан хөпээннер ышкаш тарамык өглер. Беш чылдарның мурнунда, 1950 чылда амгы Биче-Тей суурнуң турар черинге чораан кижиниң караанга бир-ле дугаарында көстүп келир чурумал ындыг турган. Ол каш бажыңнарны болгаш өглерни долгандыр амыдырал сактырга чалгааранчыг болгаш түлөргей. Ол үеде маңаа машина-тракторларның-даа, балды, хирөөлериниң-даа даажы дыңналбас, бай, күштүг коллективтиг амыдыралды мактап, йөрээген ырлар-даа дыңналбас турган. Чүгле кежээ дүжүп, дээрниң делгемин карацгы дүй ап келгенде, ындамында ыттарның ээрери болгаш мал дүюунуң даажы дыңналыр турган.

Ам ында амыдырал үндезини-биле өскерилген, ол шөлчүгеште чаа суур өзүп үнген. Оон дөрт чаа кудумчуларында чаңгыс хевир-биле түттүнүлаан колхозчуларның бажыңнары дистиништир тургулакан болгаш чаа суурда чеди чылдың школазы, эмнелге салбыры, зооветеринарлыг пункт, магазин, уруглар яслизи, хлеб быжырар чер, номчулга бажыңы болгаш өске-даа культура-амыдыралдың, база бүдүрүлгениң тудуглары өзүп келгилээн. Ында колхозтуң пилорамазы болгаш дээрбези ажылдап турар. Суурнуң кудумчуларында колхозтуң бодунуң автомобильдери сокса́ал чокка хайныып, ону долгандыр шөлдерде тракторларның даажы дүн-хүн чок дириреп; бо бүгү өзүп орар суурнуң хүн-бүрү амыдыралының аалгазы болу берген.

Оон-биле чергелештир кижилер база өскеннер, оларның амыдыралы шаандагызындан ыракта өскерилген. Соок, хирлиг кидис өглерден чарлып, чаа, чылыг, чырык бажыңнарже көжүп киргилээн болгаш оларның бажыңнарында даараныр машиналар, чадаг-тергелер, демир орунар, ном делгээн этажеркалар бар апаргылаан. Шаанда аалдарның айбызын кылып берип, оон-биле амыдырал сүрүп чораан Чудурукпан кадай ам инек фермазында сураглыг саанчы-даа апарганна. Ол бодунга быжыглаан 8 инектерин бызааларындан чарып саап, бир инек бүрүзүнден хүнде 6 литр сүттү ап турар. Шыдалдыг кижилерниң малын малдап берип, оларның хоорзуннарынга тавыча каап, амыдырал сүрүп чораан 64 харлыг Сарыглар Херел ирей ам колхозтуң этхөреңгизинге эң-не камныг мурнакчы колхозчу-даа болу берген. Аңаа 1951 чылда 70 гектар тараны суггарып ажаары-биле быжыглаан турган. Кырган Херел бодунуң мурнунга тургустунган сорулганы ханызы-биле билип, бодунуң ыдыктыг хөрөө кылдыр көрүп, онаашкан шөлүн эки ажаап тургаш, ол чылын гектар бүрүзүнден 16 центнер дүжүттү алган.

...1950 чылдың күзү. Коллективтиг чурттаарда демниг күш херек дээрзин ханызы-биле билгеш, ынчаарда Шекпээр сумузунга тургулаан «Искра» болгаш «Кызыл тараачын» ийи колхозтар боттарының эки-туразы-биле чаңгыс «Кызыл тараачын» колхоз кылдыр каттышканнар. 1952 чылдың чазынында ол-ла колхозка Акка турган «Коммунизмче орук» колхоз база кээп каттышкан. Шак ындыг улуг ажылагыйны удуртурунга шыырак билиглиг, ажыл-агыйжы дуржулгалыг кижи чугула негетинип келген.

Ол душта районнуң көдээ ажыл-агый килдизинин эргелекчизи, ортумак эртемниг мал эмчизи Салчак Балчын-оолович Сендажы СЭКП Барыын-Хемчик райкомунга колхозка ажылдаары-биле бодунуң билдириишкинин киирген. Оон дилээн өзугаар болдурган-даа.

Удаваанда ол боду райкомга келгеш, улуг ажыл-агыйны удуртур дугайында бодунуң чүткүлүн идегелдиг сөстер-биле мынчаар илереткен.

— Партияның болгаш чазактың салып турар сорулгаларын күүседиринче мен чорудун турар-дыр. Мен коммунист кижи болганымда хүлээлгемни шынчы күүседир дээш бодумнуң бүгү-ле билиимни болгаш арга-дуржулгамны үндүрер мен...

Оон өөренип чоруур үезинде практика эрттирип турганы болгаш сөөлгү чылдарда экскурсия-биле көрүп чораны чурттуң мурнакчы колхозтарының ажыл-агыйының дуржулгалары улуг дузаны чедирген. Ылаңгыя бистиң чурта мурнакчы колхозтарның бирөзи болуп турар Алтай крайда Молотов аттыг колхозтуң ажыл-агый дуржулгазы Салчак Балчын-оловичиге артелдиң ажыл-агыйын удуртурунга үлегер-чижек бооп дузалаан.

Кажан эш Сендажы колхозтуң даргазынга сонгутуруп турар үеде ол колхоз районда чыдып калганнарның санынга кирип турган. Чаа сонгутурган даргаңың мурнунга элээн берге айтырыглар тургустунуп келген. Колхозчулар боттарының ажылдап алган күш-хүннеринге эвээш төлевирни алганы-биле амыдыралга чедишпес чорук тургулаан, кижилерниң ажылга үнери эвээш, боттарының хуу амыдыралын сүрер чоруктар хөй турган. Ол чылын тарыыр ужурлуг шөлдүң 62 гектар черинге чажар үрезиннер мырыңай чок болуп турган.

«Ажылды экижидерде кайыын эгелээрил, чок үрезиннерни кайыын тып алырыл?» — деп айтырыг Салчак Балчын-оловичиниң бодалынган кажан-даа үнмес турган. Ынчаарга, чедишпес үрезиннерни тып алырының аргаларын Салчак Балчын-оолович база-ла тып келген. Артыкшылыг үрезиниг колхозтардан болгаш районнуң тараа белеткел конторазындан чаа дүжүтке чедир үрезинни чээли-биле алган.

Салчак Балчын-оолович Сендажы ам ол колхозту барык-ла беш чыл иштинде удуртуп турар. Колхоз даргалап эгелээн баштайгы чылында артель 350 ажыг гектар черни МТС-тиң дузазы-биле тараан. Ынчаарда гектар чер бүрүзү-ле колхоз даргазының хайгааралындан үнмейн турган: чамдыкта трактористер норманы ажыр күүседир дээш черни чарарын чудукаралап каантар-даа турган. Дарга оларга агротехниктиг негелдени тайылбырлап, негеп турган. Ол чылын шынап-ла берге-даа турган. Каттышкан колхозтар дыка чавыс дүжүттү алганындан колхозчуларның күш-хүүнүнге шоолуг эвес тараа онаашкан. Дарга дидим болгаш шинтпирлиг хемчеглерни алгылаан. Ол, колхозчуларның хууда сонуургалы-биле хөй-ниитиниң эргежыктарын шын холбаштырып турган, кижилерниң күш-ажылга чүткүлдүүн чедип алган. Кара-Дөңге, Шөлге чаа бугаларны казып үндүрүп, оон-биле хөй чылдарда хол дегбээн чүс-чүс гектар черни суггарылгалыг болдурарын чедип алганнар. Оон мурнунда тудуг бригадазының кежигүннеринге санатынын турган 45 кижилерниң кырынга 92 кижилерни немеп, бригаданың ажыл планын тодаргай чогаадып, ону ылаш болгаш чогуур үезинде күүседиринге бригаданың күжүн чөп хуваан таарыштырганының түңнелинде тудуг материалдары белеткээриниң планы часкы тарылга эгелээриниң мурнуу чарынга чедир күүсетинген.

Салчак Балчын-оловичиниң колхоз даргалап ажылдаанының баштайгы чылының түңнелдиг үези келген. Колхозтуң бүгү тарылга шөлүнден 16 центнер, азы оон мурнундагы чылындан барык-ла үш катап хөй дүжүт ажаап алдынган. Колхозчуларның ажылдап алган бир күш-хүүнүнге 3 килограмм тараны алганнар. План өзугаар 16 чурталга бажыңнарын тудар ужурлуг тургаш, тудугжулар 18 чурталга бажыңнарын, тараа складын, 6 мал кажаларын тутканнар. Колхоз малын баш санын өстүрүнин күрүне планын ажыр күүсеткен.

Шак ол өөрүшкүлүг түңнелдер колхозчуларның идепкейин көдүрүп, оларның колхоз бүдүрүлгезинге бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаар сонуургалын бедиткен. Колхозчулар боттарының даргазынга сеткилиниң ханызындан ынакшып, оон дугайында чылыг сөстер-биле мынчаар чугаалажыр апарганнар:

«Бистиң даргавыс ажыл-ишчи эр. Өзулуг дарга деп чүве ол-дур!» «Көрүүлерем: бо чылын тараа чеже-дир! А малывыс, хөреңгивис чеже апарган-дыр!».

«Кызыл тараачын» колхоз ам районда мурнакчы колхозтарның бирөзи. Ол колхозтуң кежигүннериниң 60 хуузу боттарының самдар кидис өглериндeн кезээмөңгеде чарлып, чаагайжыды туттунган бажыңнарда чурттап турарлар. Беш чылдарның мурнунда барык-ла куруг турган Биче-Тейде колхозчу суур тургустунган. Оларның амыдырал-чурталгазы чыл келген тудум-на чаагайжыр турар.

Колхозтуң акша орулгазы өзүп, мал болгаш чер ажылындан алыр продукциязы Хемчиктиң шапкыны дет өзүп турар. 1951 чылда колхозтуң акша орулгазы 120.128 рубль турганындан 1954 чылда 479.090 рубль орулгалыг апарган. 1954 чылда 925 га тарылга шөлүнүң гектар бүрүзүнден 210 рубль орулганы алганнар. Колхозчуларның ажылдаан күш-хүүнүнге 4 килограмм тараа болгаш 2 рубль онаашкан. Колхоз 1951 чылда 2691 баш малдыг, оон иштинде 72 баш саар инектиг турган болза, 1954 чылда 5839 баш малдыг болгаш 168 саар инектерлиг апарган. Баштайгы чылда инектен болгаш хойдан чаржынчыг сүттү болгаш дүктү ап турган болза, ам малдан алыр продукция ийи катап бедээн. Бо чылдың үлүүнде 7 тонна сүттү күрүнеге дужаган. Колхоз 33 баш инектерни бызааларындан чарып сагган болгаш бир инектен хүнде 6 литр сүттү доктаамал ап турар апарган. Бир хойдан 1,9 килограмм дүктү кыргып ап турар. Колхоз 400 ажыг дагааларлыг болгаш төрүүр 20 ажыг хаваннарлыг. Эрткен чылын төрүүр хаван бүрүзүнден 12 хаван оолдарын алган. Бо чазын 1200 ажыг гектар тараанны 10—12 ажыл хүнүнде тараан, тарылга планын 105 хуу күүсеткен. Ногаа культураларын 10 ажыг гектар черге, 112 гектар сиген тарылгазын чоруткан, 40 гектар кур черге кукурузаны тараан, 200 ажыг гектар сиген шөлүнүң аштагазын чоруткан.

Артель эрткен чылын күрүне мурнунга бодунуң хүлээлгезин чедишкиниг күүседип шыдаан. Колхоз бодунга 3 автомашинаны, 15 аът тергелерин, көдээ ажыл-агыйның өске-даа хөй машина-чепсектерин садып алган.

Колхозта партия организациязының бюрозу, оон секретары эш Моңгуш Күдерек партийжи удуртулганы колхоз бүдүрүлгезинге шын таарыштыр тургузуп турар.

Салчак Балчын-оолович Сендажы колхозтуң ажыл-хөрөөн коллективтиг удуртурунуң методун барымдаалап турар. Хову бригадазының бригадири коммунист Дүдүкпен, тудугда звено удуртукчузу, комсомол комитединиң секретары Моңгуш Эртине-Очур, мал фермаларының эргелекчилери Херел, Санчыдар, Сюр-оол, школа башкылары Чамыш-оол, Дажы, кижи эмчизи коммунист Серен, зоотехник Баранова, агроном Фатеев, сүт-бараан фермазында учётчик Хорлуу олар колхоз даргазының идегелдиг дузалакчылары болуп турарлар. Оон ажылынга колхозта партия организациязы (секретары эш М. Күдерек), комсомол комитеди (секретары эш Эртине-Очур) улуг дузаны чедирип турарлар. Хову ажылында Өктек-оол, мал ажылында Мынчаадан, тудугда Комбу-Доржу, Төгүс-оол, Седен олар партияның болгаш чазактың шиитпирлерин партийжи агитацияның аргазы-биле колхозчу массаның ортузунга могаг чокка тайылбырлап турарлар.

Колхоз баштаар черинин, партия, комсомол эге организацияларының органы «Шалыпчы» деп хана солуну (редактору коммунист Дажы) өй-шаанда үнүп, бодунуң арнынга колхозчу бүдүрүлгениң мурнакчыларын үргүлүү илередип, оларның ажылының дуржулгаларын делгеренгейн-биле нептередип, чалгааларны хайыра чокка сойгалап илередип турар.

— Бистерниң, колхозтар удуртукчуларының мурнунга харыысалгалыг болгаш хүндүлүг сорулганы СЭКП Төп Комитединиң январь Пленуму салган. Бистерге, колхозтар даргалары коммунистерге ол сорулганы ылап болгаш тода күүседириндeн артык бедик болгаш хүндүлүг хүлээлге турбас—деп, эш Сендажы чугаалап турар.

С. АЛЕЕТ,
Барыын-Хемчик район,
«Кызыл тараачын» колхоз.

Азия болгаш Африка чурттарының конференциязы

Бо чылдың апрель 18-тен 24-ке чедир Бандунг хоорайга (Индонезия) Азияның болгаш Африканың 29 чурттарының конференциязы болуп эрткен. 1954 чылдың төнчүзүнде Богорга (Индонезияда) болган чөвүлел хуралга Индияның, Индонезияның, Бирманың, Пакистанның болгаш Цейлоннуң премьер-министрлери Бандунг конференциязын чыылдырар дугайында шиитпирни хүлээп алганы билдингир.

Богор чөвүлел хуралы Азия болгаш Африка чурттарының конференциязының мурнунга мындыг сорулгаларны салган: чаагай күзелди болгаш кады ажылдажылганы тургузар; найыралдыг болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзааларны хөгжүдер; социал, экономика болгаш культура айтырыгларын база национал бүрүн эргеге, расизмге болгаш колониалдыг системага хамаарышкан айтырыгларны өөренип көөр; бүгү-нийти тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы быжыглаар херекке салыышкын дугайында.

Бо шиитпир болза, Азияның болгаш Африканың дайын сөөлүндеги хөгжүлдезинге эң чугула түннелдиг эргилде болган деп чүвениң херечизи болган. Ам Азияның болгаш Африканың улустары империализмниң колониалдыг системазының болгаш расаны ылгай көөр чоруктун туруп турары-биле моон соңгаар шыдажырын күзеийн турар. Бо хүн олар бот шиитпирлетинер болгаш национал дүрүн хамаарышпас чоруунун эргезин хандырып алырынга кажангызындан-даа артык долу шиитпирлиг болуп турарлар. Ооң ужурунда Азияның болгаш Африканың улустары Бандунг конференциязын чыылдырар идеяны чаңгыс эптиг сеткил-биле деткээни шуут билдингир.

Ынчалза-даа АКШ-тың болгаш Англияның империалистиг бөлүктери Азия болгаш Африка чурттарының конференциязын чыылдырар дугайында медээни күзел чок сеткил-биле уткааннар. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң бодалы-биле алырга, ындыг конференцияны чыылдырары «эңне күзенчиг эвес-тир» деп америк солуннар шуут бижип турганнар. АКШ-тың парлалгазы Бандунг конференциязының кол киржикчилеринге удур калчаалыг пропагандачы кампанияны ажытканнар. Конференцияны чыылдырары-биле болдунган факт-биле холбаштыр Вашингтон болгаш Лондон аңаа шаптык чедирерин оралдажып турар деп Пресс траст оф Индиа деп индий телеграф агентилели шуут бижээн. Агентилелиң медеглелинде чугаалап турары болза, Бандунг конференциязынга хамаарыштыр Барыын-чүктүн бодалы өскерилгелерге таварышкан. Барыын талакы күрүнелер конференцияны баштай дүндүйтүр, ооң соонда сезиглелдиг көрүп турган, а адактың сөөлүнде конференцияның Барыын-чүктүн ажыынга хөөннүг киржикчилери оларның эрге-ажыктарын камгалаар боор деп бодааш, ук конференция-биле эптешкеннер.

АКШ болгаш Англия конференцияны чыылдырарын үзер дээр оларның күжениишкиннери буурап дүшкен деп чүвени чүгле ооң соонда билингеннер, ынчангаш олар Таиланд, Филиппиннер, Ирак болгаш Турция ышкаш олардан хамаарылгалыг чурттарның Бандунг конференциязынга киржирин чөпшээрээннер.

Конференцияның киржикчилериниң ортузунга чарылдырыышкынны болдурарын оралдажып турган ол-даа болгаш өске-даа чамдык чурттарның кара-сагыштыг ролюн Бандунг конференциязының чорудулгазы бүзүрелдин-биле көргүскен. АКШ күрүне департаментизиниң чажыт демдеглели-биле бо чурттарны хандырар дугайында сагыш салып турган. «Хюрриет» деп турк солуннуң бижип турары болза, «Вашингтоннуң чазаа Бандунг конференциязының чамдык киржикчилеринге бээри-биле сагындырыг бижиктерни янзы-бүрү чурттарда бодунуң дипломаттыг төлээлекчилеринге чоруткан. Моон-биле кады АКШ «найыралдыг (?) чурттар америк үзел-бодалды деткиир боор деп идегеп турар» деп солун база демдеглеп турар.

«Блитц» деп неделя санында үнер индий солуниуң медээлеп турарын өзугаар алырга, Бандунг конференциязының киржикчилеринге — америк өннүктерге херектиг чогуур саавырларны болгаш «рольдарны» бирден бирээ чокка ажылдап кылыры Бангкокка (Таиландыда) америк дипломаттарның «чажыт чөвүлел хуралынга» боттанган-дыр. Империализмнин колониалдыг системазын, Азияда шериг базаларын болгаш блоктарын буруу шаап турар айтырыгларны чугаалажып көөрүнге шаптык чедирер, конференцияның киржикчилери тайбың кады ажылдажылганың беш принциптерин чүүлдүгүнүп көөрүнүң оруунга моондакты таварыштырар, атомнуг чепсекти хоруурунга удурланыр деп айтылганы Таиландыга, Филиппиннерге, Иракка болгаш Турцияга чөвүлел хурал берген.

Үстүнде айытган чурттарның төлээлери күштериниң болгаш арганларының хирешаа-биле, колдуунда-ла ажыт-чажыт ажыл-чорудулгазы-биле америк айтыышкын-саавырны күүседирин оралдажып турган деп чүвени Бандунг конференциязының ажылы көргүскен. «Таймс оф Индиа» деп индий солуннуң корреспондентизи Редлиниң Бандунгтан чоруткан медеглелинге бижээни болза: «Азия болгаш Африка чурттарының Барыын-чүкке идегеп турар чамдык төлээлериниң мында кээп турар бөлүк киржикчилери Неру—Чжоу Энь-лайның беш принциптеринге удур чажыт агитацияны баш удур ажыы-биле чорудуп турар...» Моон өске информациязынга Редлиниң бижээни болза, «кызыы эргеажыктарны илередип турар болгаш конференцияның ажылынга чарылдырыышкынны болдурарын оралдажып турар идегеттерниң талазындан болуп турар сургаалдага хөй-хөй төлээлер таваржып турар.

Ооң ужурунда чарылдырыышкынның политиказы ооң калбак утказы-биле алырга «бир азийжини өске азийжиге удур айынга белеткээри» АКШ-тың Азияда болгаш Африкада колониалдыг политиказының удуртукчу принциви болуп турар.

Ынчалза-даа америк империалистерниң ындыг чергелиг корлалдары Бандунг конференциязынга боттанмаан. Ол дугайын мындыг чижек дыка тодазы-биле херечилеп турар: Турция, Ирак, Таиланд болгаш Филиппиннер коммунистиг шимчээшкиннин дугайында нүүлдүг утка-шынарлыг резолюцияны хүлээп алырын конференцияга саналдаанар. Бо резолюцияны чугаалажып турганының чорудулгазында конференцияның киржикчилериниң хөй нуруузу ону буруу шаап көргеш, хүлээп албаанар.

Америк агентураның чарылдырыкчы ажыл-чорудулгазынга чөрүштүр Азия болгаш Африка чурттарының конференциязы улустар аразында эң чугула айтырыгларның талазы-биле дугурушкан шиитпирлерни ажылдап кылган. Кыдат Улус Республиканың тайбыңга ынакшылдыг политиказы канчаар-даа аажок улуг идигни берген, ол политика конференцияга болунун илередиишкинин улустар аразында тайбыңны база Азия болгаш Африка чурттарының аразынга кады ажылдажылганы быжыглаар херекке дузалап турар боттуг болгаш тода саналдардан тыпкан. КУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лайның бодунун чугаазынга медеглээни болза: «Ам Азияның болгаш Африканың одунган чурттары болгаш улустары расаны ылгай көөр чоруккa удур демисежир, кижиниң кол-кол эргелерин негээр, колониализмге удурланыр үнер, национал хамаарышпас чоруктy негээр, девискээр талазы-биле бүлүн турарын болгаш бүрүн эргени шиитпирлин-биле камгалаар нийти күзелдиин илередип турар».

Кыдат төлээлериниң баштыңының саналдарын конференцияның киржикчилериндаа, база ол ышкаш Азия болгаш Африка чурттарының хөй-нийтизиниң калбак бөлүктери-даа түүлдүг деп көрген. Бо саналдар Бандунг конференциязының дугурушкан шиитпирлериниң үндезининге бөгө салдынган.

Азия болгаш Африка чурттарының аразында экономиктиг кады ажылдажылганы «кайы-кайызының эрге-ажыктарынга болгаш национал бүрүн эргени хүндүткеп көөрүнге үндезилээш» организастаар деп конференция шиитпирлээн.

Конференция болза, «улустарның болгаш нацияларның бот шиитпирлетинериниң принцивин бүрүнү-биле деткип турар дугайын» медеглеп, «расаны ылгай көөр политиканы болгаш практиканы» буруу шаап көрген. Расаны ылгай көөр чоруккa таварышканнарны, ылангыя Мурнуу Африкада африк, индий болгаш пакистан ук-төөгүлүг кижилериниң ээлеп турар эрес-маадырлыг туружун изиг сагыш-сеткил каттыжыышкыны-биле деткиир» деп конференцияның киржикчилери илереткен.

Азия болгаш Африка чурттарының төлээлери колониалдыг система болза, «дүрген үзе-шавар ужурлуг хоралыг чорук болур», «улустарны даштыкы кулданыгта, тергииделге болгаш мөлчүгделге чагыртыр чорук кижиниң кол-кол эргелерин хүлээп көрбээни болур... улустар аразында тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы деткиринге моондактап турары ол болур» деп Бандунг конференциязынга чаңгыс эптиг сеткил-биле медеглээннер.

Чепсеглээшкинни бүгү-нийти дүжүрерин база массалыг хыдыышкынның чепсектерин бүзүрерин, оларның шенелделерин чорударын болгаш ажыглаарын шуут хоруурун кыйгырып турар конференцияның хүлээп алган резолюциязы делегейнин амгы байдалында онза ужур-утказыг болуп турар. «Азияның болгаш Африканың мында чыылган чурттарының кижи төрелгелерге болгаш цивилизацияга хамаарыштыр хүлээлгези болза, боо-чепсеглээшкинни дүжүрер болгаш чепсектиң бо хевирлерин (тодаргайлаарга атомнуг болгаш водородтуг) хоруур дугайында негелделерин деткип турар дугайын медеглээри колдуунда бо хамааржып турар чурттарны, база делегейнин хөй-нийтизиниң санал-оналын ындыг дүжүрүүшкүнү болгаш хоруушкунну боттандырарынче кыйгырары болур» деп резолюцияда чугаалап турар.

Конференцияның киржикчилери «Азия болгаш Африка чурттарынга тайбың сорулгаларга ядролуг энергияны хөгжүдерин демдеглевишаан, «атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар дугайында чедингир информацияны кылырын саналдаан» күрүнелериниң инициативазын түүлдүг деп саналаан.

Бүгү-нийти тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы деткиир дугайында болунуң утка-шынарының талазы-биле эң онза чугула Декларация Бандунг конференциязынга хүлээп алдынган. Кижиниң кол-кол эргелерин хүндүткеп көөрүн хандырарынга, бүрүн эргени болгаш девискээр талазы-биле бүдүн турарын хүндүткеп көөрүнге; улуг-даа, биче-даа бүгү расаларның болгаш бүгү нацияларның дең эргезин хүлээп көөрүнге; өске күрүнелериниң иштики херектерин холгаарлаарындан болгаш интервенциядан ойталаарынга; агрессияның үүлгедиинден болгаш кыжаныышкынындан ойталаарынга; улустар аразында бүгү-ле маргылдаалыг айтырыгларны тайбың аргалар-биле шиитпирлээринге; делегей керээдерин болгаш чөптүг чорукту база өске-даа принциптерни хүндүткеп көөрүнге Азияның болгаш Африканың улустарының күзел-соруктуун Декларация бүзүрелдин-биле көргүскен.

Бандунгка чамдык төлээлериниң баштыңнарының аразынга конференциядан дашкаар чедип алдынган дугуржулгалар бүгү делегейге канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болуп турар. Кыдат Улус Республика ийи дапкыр хамаатылал дугайында керээни Индонезия-биле чарган, КУР-нуң болгаш Индонезияның ийи дапкыр хамаатызы болуп турар кыдат ук-төөгүлүг кижилер керээде доктаатынган хуусааларның иштинде кайызының хамаатызы болурун бодунуң тура-соруу-биле шилип алырын ук керээде баш бурунгаар көрүп турар. КУР халдашпас дугайында пактыны Лаос-биле чарган. Вьетнамның Демократтыг Республиказы Кыдат Улус Республика-биле Индияның аразында дугуржулгада айытган беш принциптерни өзугаар кожа-хелбээ турарының чаагай харылзааларын тургузар дугайында Лаос-биле дугуржулганы чедип алган.

КУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лайның медеглээни болза: «Азия болгаш Африка чурттарының конференциязы Азия болгаш Африка чурттарының аразынга бот-боттарын билчир чорукту турган болгаш деткээн. Колониализмге удур бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга, политика, экономика болгаш культура талазы-биле найыралдыг кады ажылдажылганы хөгжүдеринге Азияның болгаш Африканың улустарының нийти чүткүлүн конференция бадыткаан».

Бандунг конференциязының түннелдерин үнүрбушаан, Индияның премьер-министри Нерунуң демдеглээни болза, Азия болгаш Африка чурттары делегейниң өске-даа бүгү-ле чурттары-биле дең эргелиг байдалларга үндезилээш, кады ажылдажылганы күзеп турар. Хүлээп алдынган шиитпирлерни боттандырарын чедип алырынче конференцияның киржикчилерин Неру кыйгырган.

Конференцияның тайбының болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганың хөрээнге улуг салыышкынын айытпышаан, Индонезияның премьер-министри Састраомиджойонуң онзалап демдеглээни болза: «Азияның болгаш Африканың улустары бистер кады ажылдажылганы чорударын, тайбыңны, хамыктың мурнунда тайбыңны күзеп турар бис деп чүвени көргүстүвүс... Бандунг конференциязы Азияның болгаш Африканың улам ынайгы депшилгезин айтыкчы херел ышкаш чырып турзун».

Азия болгаш Африка чурттарының хөй-нийтизи Бандунг конференциязының шиитпирлерин эң-не изин-биле деткээнин илереткен, «Женьминьжибао» деп кыдат солуннуң бижип турары болза, Бандунг конференциязының чедиишкиннери Азияның болгаш Африканың улустарының оларның аразынга садыгны болгаш экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдеринче нийти чүткүлүн боттандырарынга дөгүм болган турар. Азия болгаш Африка чурттарының бүгү делегейге тайбыңның хөрээнге салыышкын ол дээрзин «Мердека» деп индонези солун бижип турар. «Асахи» деп япон солуннуң бижип турары болза, Конференция Азияның болгаш Африканың миллион-миллион кижилериниң тайбың дээш, дайынга удур угландырган күзел соруун илереткен. Бо конференция болза, янзы-бүрү социал системалыг чурттарның талазындан колониализмге удур бир эпсеткилдиг болгаш күштүг оппозиция-биле күштүг сагындырыышкынны болдурду деп солун бижип турар.

АКШ-тың болгаш өске-даа империалистиг күрүнелериниң чимзениишкиннерингe чөрүштүр Азияның болгаш Африканың одунган улустарының үнү Бандунгка болган конференцияга чаңгыланып турган. Чер бөмбүрээнин ийи диптериниң 29 чурттары колониалдыг болгаш расалыг дарлалды буруу шаап көрген болгаш улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының база бүгү-нийти тайбыңны быжыглаарының херээнге дыка улуг салыышкынны киргеннер.

Н. ПАСТУХОВ.

Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле улустар аразының конференциязын белеткээр талазы-биле КНО-нуң консультативтиг комитединиң сессиязының доозулганы

ПАРИЖ. Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының талазы-биле улустар аразының конференциязын белеткээринин дугайында КНО-нуң консультативтиг комитединиң сессиязы Парижте доозулган. Август 8-тен 20-ге чедир Женевага болур улустар аразының конференциязынга хамаарышкан практиктиг айтырыгларны комитет чугаалашкан. Сессия доостуру билек чарлатынган дыңнадыгда консультативтиг комитеттиң шиитпири өзугаар, улустар аразының конференциязының пленарлыг хуралдарының соонда үш комиссия тургустунган турар: реакторларның технологиязының болгаш оларның физиктиг болгаш химиктиг шынарларын өөрениринин, атомнуң онзаларын биологияга, медицинага болгаш үлетпүрге хереглээринин талазы-биле реакторларны ажыглаарының технологиязының талазы-биле.

Женевага конференцияга лекциялар номчууру-биле эртемниң сураглыг өске ажылдакчыларының санынга совет эртеннер В. И. Векслерни болгаш А. Л. Курсановту чалаар шиитпирни консультативтиг комитет үндүрген.

Конференцияны организастаарының талазы-биле белеткел ажылын доозарыбиле Женевага улустар аразының конференциязының бүдүүзүнде комитеттиң ам база бир сессиязын чыылдырар дугайында ССРЭ-ниң төлээлекчизиниң саналын консультативтиг комитет бадылааны журналисчи бөлүктерде билдингир апарган.

(СЭТА).

„Тодаргай харыы“

Румын парлалга Совет чазактың май 26-да нотазының дугайында

БУХАРЕСТ. Дөрт күрүнелериниң чөвүлел хуралының дугайында айтырыг талазы-биле Совет чазактың нотазын румын парлалга тайылбырлаарын уламчылавышаан турар. «Романиа Либера» солун «Тодаргай харыы» деп адаан мурнуку үүлүнге бир эвес сонуургалдыг бүгү күрүнелер бо сорулгаже үүткүүр болгаш эки сеткилди көргүзер болза, дөрт күрүнелериниң баштынчыларының чөвүлел хуралы чүгле ынчаарда бодунуң сорулгазын күүседип шыдаар дээрзин Совет чазак бодунуң нотазында база катап медеглеп турар деп бижип турар.

Дөрт күрүнелериниң баштыңнарының чөвүлел хуралы чүгле ажыктыг болур эвес харын чугула болур ийик деп бүгү делегейниң улустары, ооң иштинде румын улус быжыы-биле идегеп турар деп солун бижээн. Бүгү делегейге тайбыңны камгалаары оон хамааржып турар улустар аразының шиитпирлетинмээн хамык проблемаларын шиитпирлээринге таарымчалыг байдалдың үндезинин салыр дээш тайбының эрге-ажыктарынче сонуургалдыг бүгү күрүнелер чүткүүр болза, ындыг чөвүлел хуралдың чедиишкини бүгү магадылалдыг болур.

(СЭТА).

Париж солуннар Совет чазактың май 26-да нотазының дугайында

ПАРИЖ. ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Великобританияның болгаш Францияның чазактарының баштыңнарының чөвүлел хуралының дугайында Совет чазактың май 26-да нотазынга харыыларны Париж солуннары бижип турар.

Нотаның утка-шынарын солуннар дыка тодарадып бижээн, америк удуртукчуларының улус демократиязының чурттарының иштики херектеринге киржир кандыг-даа оралдажыышкыннары улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг байдалды чүгле чидиглендирер болгаш ындыг чөвүлел хуралды чыылдырар идеяның адын баксырадыр сорулгалыг болуп турар дээн деп нотада чугаалааның онзалап демдеглээн.

«Монд» болгаш «Круа» солуннар совет нотаның бижимелин Дөрт күрүнелериниң чөвүлел хуралын чыылдырарын Москва «өзулуг чөпшээреп турар» деп эге-биле парлап үндүрген.

«Молотовтуң Венага чугаалааның бадыткап турар совет харыы хандыкшыл-биле уткуп алдынган» деп француз информация бөлүктери даянмышаан, Франс Пресс агентилели медеглел дамчыткан.

(СЭТА).

Варшава керээзин күштүг болдуруп бадылаан бижиктерни шыгжадыры-биле Чехословакия польша чазакка дамчыдып берген

ВАРШАВА. Албаниянның Улус Республиказының, Болгарияның Улус Республиказының, Венгр Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Польша Улус Республиканың, Румын Улус Республиканың, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Чехословак Улус Республиканың аразында найырал, кады-ажылдажылга болгаш кайы-кайызынга дузалажыр дугайында керээни күштүг болдуруп бадылаан бижиктерни үстүнде айытган керээниң онгу үүлүн өзугаар Чехословак Республиканың Польша Улус Республикада онза болгаш бүрүн эргелиг элчини К. Воячек шыгжадыры-биле Польша Улус Республиканың чазаанга дамчыдып берген.

Күштүг болдуруп бадылаан бижиктерни шилчидип бээр дугайында протоколга Польша Улус Республиканың даштыкы херектер министри С. Скшешевский болгаш Чехословак Республиканың Польшада элчини К. Воячек ат салганнар.

(СЭТА).

Кыдат парлалга дөрт күрүнелериниң баштыңнарының чөвүлел хуралын чыылдырар планнар дугайында

ПЕКИН. ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Великобританияның болгаш Францияның чазактарының баштыңнарының чөвүлел хуралын чыылдырар дугайында айтырыг талазы-биле кыдат парлалгада көскү черни киирип турар. АКШ-тың, Великобританияның болгаш Францияның чазактарының май 10-да нотазынга харыы болур Совет чазактың ноталарын ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри В. М. Молотов Великобританияның элчининге, АКШ-тың болгаш Францияның херектеринге бүзүретиргеннерге тывыскан дугайын солуннар улуг эгелер-биле дыңнадып турар. Францияның чазааның май 10-да нотазының бижимелин болгаш Совет чазактың май 26-да харыы нотазының бижимелин солуннар парлап үндүрген. Францияның чазааның нотазының база Совет чазактың харыы нотазының бижимелдерин кыдат радио базала дамчыткан.

(СЭТА).

Парктың шаңналы дээш

Эрткен дыштаныр хүнде Кызылдың Гастелло аттыг культура болгаш дыштанылга паркынга парктың шанналы дээш спортчу массалыг хемчеглер болгаш ажылчы чоннарның массалыг селгүүстээшкини болган.

Паркка келгеннериниң кичээнгейин баг кагарының талазы-биле маргылдаа хаара тутган. Аңаа «Динамо» командазының, партия школазының, облфонуң, Кызылдың прииск эргелелиниң болгаш «Тываның аныяктары» солуннуң редакциязының спортсменнери киришкеннер. 1954 чылда Кызыл хоорайның баг кагарының талазы-биле чемпиону «Динамо» командазын «Тываның аныяктары» солуннуң редакциязының спортсменнери утканнар. Ук маргылдаага ол редакцияның командазы тиилекчи болуп үнген.

«Динамо» биле «Металлург» нийтилелериниң ооларның хол бөмбүүнүң маргылдаазынга металлургчулар утканнар. Хөрээженнериниң хол бөмбүүнүң маргылдаазынга хоорай чемпиону «Динамо» командазы биле «Искра» деп спорттуң эки-тура нийтилелиниң командазы ужуражкан. Аңаа динамочулар искрачыларны удуп алганнар.

Хоорайның 32 мөгелери киришкен национал хүреш кончуг солун болган. Көрүкчүлер шөлдү долган турган. Аңаа «Искра», «Динамо», «Металлург» болгаш «Урожай» деп спортчу нийтилелериниң мөгелери киришкеннер. Хүрештиң түннелинде аныяк мөге Б. Карашпай шүүлген болгаш хоочун мөге А. Кумаяк үүгүр быдаашкан.

Культура болгаш дыштанылга паркының шанналы дээш болган маргылдааларга тиилээн командаларга болгаш тус-тус кижилерге өртектиг шанналдарны тывыскан.

Ол хүн хоорайның ажылчы чоннарының массалыг селгүүстээшкини орай дүнеге чедир болган болгаш парктың Ногаан театрынга бот-тывынгыр уран-чүүлдүң оюн тоглаалары болуп турган.

Редакторнуң оралаңчызы
Т. С. ТАЛГАНЧЫН.

Күрүненің 1948 чылдагы 2 хуулуг чээшкини

1955 чылдың май 22-де Хмельницкий хоорайга болган 15-ки тиражының

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

Чээшкиннин бүгү разрядтарының серияларынга болгаш облигацияларынга даразындагы дугаарлар ойнаашкынга таварышкан

Серияларының №№	Облигацияларының №№	Ыныгыскыларының хемчеги рубль-биле	Серияларының №№	Облигацияларының №№	Ыныгыскыларының хемчеги рубль-биле
000296	1—50	400	025970	02*)	5.000
000982	21*)	25.000	026063	41*)	5.000
001087	10*)	10.000	026081	1—50	400
001500	09*)	25.000	026267	1—50	1.000
002097	1—50	400	026064	1—50	400
002157	01*)	5.000	026784	1—50	400
002287	1—50	1.000	027002	1—50	400
002889	1—50	400	027152	36*)	5.000
003267	1—50	400	027175	1—50	400
003347	1—50	400	027327	1—50	400
003905	1—50	400	027603	1—50	400
003983	1—50	400	027881	1—50	400
004013	39*)	10.000	027967	1—50	400
004098	1—50	400	028252	39*)	10.000
004252	1—50	400	028245	1—50	400
004312	28*)	10.000	028338	24*)	25.000
004364	23*)	5.000	028806	1—50	400
004880	1—50	400	028909	1—50	400
004771	29*)	10.000	029912	1—50	400
004870	1—50	400	029256	20*)	25.000
005534	1—50	400	029435	1—50	400
005625	27*)	10.000	029453	1—50	400
005733	34*)	5.000	029671	1—50	400
006127	1—50	400	029709	1—50	400
006309	1—50	400	030041	1—50	400
006488	50*)	5.000	030068	41*)	10.000
006731	1—50	400	030297	1—50	400
006936	37*)	25.000	030307	1—50	1.000
007101	1—50	400	030383	1—50	400
007142	23*)	5.000	030417	48*)	50.000
007514	1—50	400	030552	1—50	400
007859	42*)	5.000	030686	1—50	400
007946	1—50	400	030776	05*)	5.000
007990	1—50	400	030791	19*)	5.000
008194	27*)	10.000	030857	1—50	400
008757	1—50	400	031026	1—50	400
008788	07*)	5.000	031075	1—50	400
008884	13*)	5.000	031100	1—50	400
008945	27*)	5.000	031465	44*)	5.000
009176	1—50	400	031861	1—50	400
009384	1—50	400	031926	1—50	400
009814	1—50	400	032010	21*)	10.000
010042	09*)	10.000	032111	1—50	400
010079	18*)	5.000	032132	1—50	400
010199	1—50	400	032306	04*)	5.000
010240	35*)	5.000	032521	24*)	5.000
010308	1—50	400	032650	1—50	400
010346	1—50	400	032674	1—50	400
010561	23*)	5.000	032729	38*)	10.000
010639	1—50	400	032840	32*)	10.000
010650	1—50	400	032893	12*)	5.000
010970	1—50	400	033134	1—50	400
011142	1—50	400	033281	1—50	400
011176	36*)	5.000	033369	1—50	400
011740	1—50	400	034034	50*)	5.000
012351	37*)	10.000	034610	1—50	400
012814	23*)	25.000	034612	1—50	400
013320	23*)	5.000	034636	1—50	400
013332	1—50	400	034950	1—50	400
013901	28*)	5.000	035063	1—50	400
014230	1—50	400	035328	1—50	1.000
014271	1—50	400	035384	1—50	400
014716	1—50	400	035409	1—50	400
014832	11*)	5.000	035515	44*)	5.000
014927	1—50	400	035649	19*)	10.000
014983	1—50	400	035990	02*)	5.000
015075	1—50	400	036100	1—50	400
015473	22*)	5.000	036412	13*)	10.000
015550	1—50	400	036583	16*)	5.000
015552	48*)	25.000	037110	1—50	400
015623	1—50	400	037295	03*)	25.000
015640	1—50	400	037319	1—50	400
016107	36*)	5.000	037345	1—50	400
016614	29*)	5.000	037661	1—50	400
016666	1—50	400	037724	03*)	10.000
016691	1—50	400	037751	1—50	400
016728	1—50	400	037806	10*)	5.000
016744	06*)	10.000	038046	1—50	400
016908	22*)	10.000	038430	47*)	5.000
017056	1—50	400	038548	1—50	1.000
017864	1—50	400	038651	1—50	1.000
017946	05*)	10.000	038695	1—50	400
018182	1—50	400	039031	01*)	50.000
018313	48*)	5.000	039050	48*)	5.000
018502	1—50	400	039126	1—50	400
018568	1—50	1.000	039227	48*)	10.000
019039	1—50	400	039236	1—50	400
019167	1—50	400	039446	1—50	400
019486	1—50	400	039505	1—50	400
019720	1—50	400	039836	1—50	400
019734	50*)	10.000	039945	1—50	400
019774	1—50	1.000	040090	1—50	400
020304	1—50	400	040254	1—50	400
020431	21*)	5.000	040605	01*)	5.000
020454	1—50	400	040945	06*)	5.000
020552	1—50	400	041111	01*)	5.000
020788	1—50	400	041297	1—50	400
020818	1—50	400	042226	1—50	400
021140	1—50	400	042232	1—50	400
021149	1—50	400	042310	05*)	10.000
021201	1—50	400	042479	06*)	5.000
021305	1—50	400	042969	1—50	400
021542	1—50	400	042992	37*)	5.000
021614	1—50	400	043018	50*)	10.000
021754	1—50	400	043105	1—50	400
021990	1—50	400	043118	23*)	10.000
022383	18*)	5.000	043335	1—50	400
023071	1—50	400	043921	1—50	400
023407	1—50	400	043946	1—50	1.000
023470	1—50	400	044195	1—50	400
023495	1—50	400	044571	1—50	400
023507	1—50	400	044988	1—50	400
023597	1—50	400	045114	1—50	400
023711	1—50	400	045175	03*)	5.000
023769	1—50	400	045272	1—50	400
023842	17*)	5.000	045306	33*)	5.000
023910	1—50	400	045569	1—50	400
024059	1—50	400	045734	1—50	400
024723	1—50	400	046056	08*)	5.000
024855	23*)	5.000	046461	1—50	1.000
025025	26*)	5.000	046962	1—50	400
025150	45*)	5.000	046992	1—50	400
025154	1—50	400	047546	1—50	400
025430	45*)	10.000	049073	1—50	400
025536	13*)	25.000	049861	1—50	400
025672	40*)	25.000			

*) Бо серияларның оон арткан 49 лугаарларынга 400—400 рубль таварышкан.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин будумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3 — 62, редакторнуң оралаңчызының иштики информация килдистериниң —3—88, харысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа, килдистериниң база бухгалтериянын—3—65.

ТС—02119 Культура эргелелиниң типографиязы